

VILL DU LYDA ELLER FÖRSTÅ?

En bok om dina dolda kunskaper

Vi är fastlåsta i att vara fastlåsta. Vi lever i en kollektiv inbillning som får oss att tro att vi enbart kan följa eller lyda det vi redan känner till. Trots att vi samtidigt mycket väl vet att vi kan skapa nya vänner, sätt att tjäna pengar, kunskaper, tankar, idéer, maträtter, insikter, mål och visioner eller vad du vill.

Eftersom vi inbillar oss att vi saknar möjligheter att förstå hur vi skapar blir vår förmåga som en hal tvål. Den finns men vi greppar den inte. Därför tvingas vi allt för ofta att följa eller lyda; det som redan finns eller sägs. Att vi tror att skapande är otydligt eller flummigt beror i själva verket på att religiösa regler eller dogmer från medeltiden har överlevt och förväxlats med vad vi kan tänka och förstå – tills nu.

De kristna dogmerna säger att människan enbart kan lyda. Det är därför vi saknar kunskaper och ord för vår förmåga att skapa. Att dogmerna finns kvar beror bland annat på att den kristna kyrkan även gav grunden för vad universiteten ska lära ut, hela den akademiska traditionen och vad vi än idag tror är förnuftigt eller självklart.

Det är först med denna bok som de religiösa dogmerna öppet och påtagligt ifrågasätts.

Nu är det du som avgör om du vill ta vara på dina möjligheter eller om du vill vara fastlåst i det du redan känner till.

Här får du bakgrunder och ord så att du kan förstå din förmåga att skapa.

Vill Du lyda eller förstå? – Visar på möjligheter och argumenterar vare sig emot religion eller kristendom – bara emot att förväxla tro med tänkande.

Ola Alexander Frisk

Hyperdialog – grunden för dynamiskt tänkande

Filosofen strävar efter att finna det förlösande ordet, det vill säga det ord som äntligen låter oss gripa tag i det som alltid, ogripbart, ansatt vårt medvetande. (Det är som när man har fått ett hårstrå på tungan; man känner det, men kan inte få tag i det, och kan därför inte göra sig av med det.)

Ludwig Wittgenstein (1889–1951)

Går Du först? Gör du det som en herde? Eller som ett undantag? Eller som en flykting? Den första samvetsfrågan. Är du äkta? Eller bara en skådespelare? En representant? Eller det som föreställs? Till slut är du kanske bara en kopia av en skådespelare. Den andra samvetsfrågan.

Friedrich Nietzsche (1844–1900)

Outside of a dog, a book is a man's best friend. Inside of a dog, it's too dark to read.

Groucho Marx (1890–1977)

Vill Du lyda eller förstå?

Hyperdialog – grunden för dynamiskt tänkande

Beta 02

Ola Alexander Frisk

Hyperdialog Förlag 2007

ISBN 91-975929-3-5

Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt.
Eftertryck eller annan kopiering är förbjuden.

© Alla rättigheter 1995–2007 Ola Alexander Frisk
där inget annat har angivits.

Tryckt av Hyperdialog Förlag, Ekerö, 2007

www.hyperdialog.co.nr

hyperdialog@gmail.com

Hyperdialog är ett registrerat varumärke

Denna bok baseras på; Hyperdialog, Grunden del 1,
Beta 01, ISBN 91-975929-0-0, Hyperdialog Förlag,
2005. Grunderna för Hyperdialog, Get Rid of Our Final
Taboo! – The Human Ability to Create is Thinkable,
finns även på:

<http://home.swipnet.se/~w-44374/hyperdialog/download.htm>

Innehåll

Prolog.....	5
0. Inte en hemlig konspiration – utan brutalitet och mänsklig tröghet.....	7
1. Vår tillverkade, inlärda och självklara brist.....	9
2. Upptäck hindret vi inte kan se.....	15
3. Grunden för Hyperdialog.....	24
4. Att tänka blev att lyda.....	51
5. Den enfaldiga lydnaden har tagit slut.....	71
6. Fånga och förädla din dolda förmåga.....	91
7. Dold religion döljer dynamik.....	124
8. Perspektiv och Process.....	181
9. Lydnads- eller förståelsekultur?.....	223
10. Samspel mellan analys (logik) och dialog.....	278
11. Konsten att visa nästa steg.....	292
12. Det viktigaste.....	298
Kort om bakgrunden.....	300
Kommentarer.....	308

Prolog

I århundraden har människor inte brytt sig om att kritisera de religiösa dogmer som blivit sanningar för universitet, undervisning och vad vi därför ser som självklart. I nästa vända blir det förhoppningsvis annorlunda när de mest insiktsfulla akademikerna börjar tvivla på det etablerade perspektivet precis så som den vetenskapliga metoden säger. Så har det i alla fall varit tidigare i vår historia när religiösa föreställningar har ersatts av förnuft och kunskap – om än att sådana processer brukar ta många årtionden. Vad vi idag brukar missa är att alla sådan tidigare religiösa tankar inte enbart har setts som religion utan som sunt förnuft. Precis som vi idag ser det som sunt förnuft att vi inte kan förstå vår förmåga att tänka och skapa. Men jag tror att behovet att förstå våra förmågor är så pass viktigt för oss idag att det kan gå snabbare än några årtionden.

Jag är medveten om att budskapet jag har kan kännas besvärligt samtidigt som texten kan ge rejäla kickar. Det är per definition är ett tabu att bryta tabun. Det är även så att det jag skriver om blir allt viktigare. Ordet dialog blir till exempelvis allt vanligare i media och nyhetsrapportering – trots att detta ord saknar en begriplig förklaring. På samma gång blir jag allt skickligare på att skriva. Någonstans finns det antagligen en punkt där jag blir tillräckligt duktig samtidigt som behovet är tillräckligt starkt att förstå det obegripliga.

Den framstående tänkaren *Immanuel Kant* (1724–1804) har en härligt brett i ett förord som jag gärna vill låna. Hans ord har blivit ännu bättre nu cirka 224 år efter att de författades; och de som endast kan se livet i ett historiskt perspektiv tycks ha ökat i omfattning och fått en än starkare position. Han skrev ungefär så här: "denna bok är inte avsedd för dem som ser tänkande som enbart tänkandets historia – de måste vänta till att de som har använt sitt förnuft har skapat historia".

Om denna bok

Mitt mål är att så snart som möjligt återkomma med en fullmatad version som även innehåller konkreta verktyg för att förädla de kunskaper och förståelser som vi idag inte ens kan tala om. Eller att verktygen blir en bok för sig. Men det viktigaste är givetvis att vi börjar få upp ögonen på att vi kan aktivera vår förmåga att tänka på ett helt annat sätt än vad vi vanligen tror – som denna bok visar.

Detta är ett första försök att skriva lättillgängligt om de grunder som jag publicerade 2005. Som i sin tur var ett koncentrat av de viktigaste noteringarna från mer än 20 års mer eller mindre koncentrerat arbete där jag blandat läsande med undersökande och gjort tusentals sidor anteckningar.

Eftersom budskapet kan vara svårsmält tror jag att det kan vara en bra strategi att erbjuda denna version gratis på nätet – för att visa att budskapet både är konkret och väsentligt. Därtill har jag behov av att veta vad som är lätt och vad som kan bli bättre.

Denna bok om Hyperdialog har tillägget "Beta 02". Min tidigare text från 2005 var "Beta 01". Det är vanligt att först släppa en "betaversion" av dataprogram. Det är komplext att utveckla mjukvara för det är många funktioner som ska fungera tillsammans. Den smartaste vägen är att steg för steg förädla mjukvaran tills den är fullkomlig – eller tillräckligt bra. Först då är det dags för en slutgiltig version.

Med Hyperdialog är det precis som med mjukvara; det är många komplexa funktioner och bakgrunder som ska förklaras och det är bara läsarna som kan avgöra om denna version av texten är tillräckligt bra eller inte. Med andra ord önskar jag föra en dialog med mina läsare innan jag skriver nästa version. Maila mig därför hjärtans gärna, hyperdialog@gmail.com, för klagomål, tankar och funderingar. Om det finnas ett tillräckligt intresse lägger upp ett forum på nätet för frågor och dialog.

Därutöver är jag väl medveten om att denna version är inte super-duperperfekt; men texten och budskapet bör vara begriplig.

0. Inte en hemlig konspiration – utan brutalitet och mänsklig tröghet

I grund och botten handlar denna bok om att nå ett gott självförtroende. För det är först när vi kan använda vår förmåga att förstå och tänka fullt ut – som vi kan bli hela människor.

Mitt budskap är att ett av människans otvivelaktigt största mysterier: att vi inte kan förstå vår förmåga att skapa förståelse såväl som nya tankar och idéer egentligen inte finns. Eller rättare sagt förmågan att skapa ses som en olöslig gåta beror på att tidigare i historien var den skapande förmågan förbjuden och ansett som ett tabu. Eftersom ingen tidigare har uppmärksammat sambandet – lever förbudet vidare trots att knappast ingen vill ha det så idag.

Det är kanske en given misstanke att vår förmåga att förstå och tänka har begränsats tack vare en illvillig konspiration med listiga och hemlighetsfulla agenter. Men som du kommer att se är det tvärt om så att vårt förnuft har begränsats genom ett öppet, rakt, brutalt och enkelt maktspråk. Tidigare var den kristna kyrkan i ett starkt förbund med kungar och härskare och kunde därför hota, tortera och avrätta när religionens makt var hotad. Vid denna tid styrde kyrkan över många viktiga universitet och över vad som ansågs vara kunskap. Kyrkan kunde därför begränsa människans förmåga att tänka och förstå genom sina definitioner, regler eller dogmer för människans möjligheter. Kyrkan gjorde ett så grundligt jobb att vi fortfarande tror att kyrkans dogmer är den enda möjliga sanningen. Att vi idag gärna vill tro att den kristna kyrkan har förändrats och försvarar förtryck av mänskliga förmågor är en sak för sig och en fråga för de kristna kyrkorna.

Ordet konspiration betyder bokstavligen av "samma ande" alltså att de som har samma tanke och vilja samarbetar. De som vill behålla en tidigare ordning för att det är ett bekvämt sätt att behålla makten de konspirerar och de som vill ha en förändring de konspirerar. Men samtidigt beror det mesta här i världen inte på mänsklig genialitet, strategier och planer utan på dess motsats. Det är mycket dumt att underskatta vår inkompetens och tröghet som främsta orsaken

till att det mesta är som det är. Indianer är inte ursprungsbefolkningen i Indien. Oktober är inte den åttonde månaden som den borde vara om vi går efter namnet "octa" som betyder åtta och inte heller är december den tionde månaden som den rimligen borde vara eftersom "deci" betyder tio. Vår värld är full av konsekvenser av tidigare beslut och föreställningar som lever vidare trots att grunden och allt annat förändrats. I dag är det fortfarande vanligt att använda ett kuvert som symbol för e-post. Undrar hur länge den symbolen kommer att finnas kvar? Det som vi väljer för att förklara behöver snart i sin tur sin förklaring. Det är vanligt med levande lik som försöker att binda samman hur det har varit med hur det är. Om vi inte stannar upp och förundrar över vad ord, begrepp och traditioner egentligen innebär så tar vi dem för givna och självklara. Det är snarast så att vi MÅSTE ta det mesta för givet och självklart annars skulle vi inte få något gjort.

Om du är tillräckligt gammal har du säkert drabbats av att se dig själv på ett fotografi som tagits för några år sedan. Ju längre tillbaka desto underligare verkar fotografiet att vara. Bara det att du själv och alla andra som kan finnas på fotot verkar ha underliga kläder är något som ger en smått överklig känsla. Tänk var modet sådant! Det är först när bitar av vår historia dimper ner i vår samtid som vi får möjlighet att undra. Det som idag verkar helt vansinnigt var då det begav sig naturligt och självklart.

Även om det är så att kyrkan etablerade begränsningar av våra möjligheter är det märkliga att de fortfarande finns kvar. Jag ser begränsningarna och att vi nu kan bli kvitt dem på exakt samma sätt som att ångmaskinen, internet eller något annat inte har kunnat genomföras eller kommit i bruk förrän det har varit möjligt. Kort sagt tidigare fanns ingen annan möjlighet än att acceptera lydnadens fängsel. Samtidigt verkar den tidigare självklara lydningen är besynnerlig i dag och särskilt när vi ser att vi kan greppa vår skapande förmåga.

Begränsningarna av våra möjligheter att tänka och förstå har varit en del av en tidigare världsbild eller sätt att se livet. Det har varit en världsbild som fungerat – tack vare speciella förutsättningar. Nu är förutsättningarna ändrade och väldigt lite fungerar. Idag är inte längre lydning det viktigaste utan förståelse och dialog. Det ligger i vår natur att inte i onödan ändra det som fungerar. Vi lappar och lagar med ståltråd och tejp för att skjuta upp det oundvikliga slutet och att det är dags för något helt nytt. Det är därför inte så konstigt att begränsande dogmer har överlevt som den enda möjliga sanningen. Om du därtill lägger vanlig hederlig feighet och att det brukar löna sig att hålla med den etablerade makten ökar oddsen för att korkade traditioner kan leva vidare. Med andra ord om de som har makten värnar om något speciellt – det kan vara vad som helst till exempelvis att utrota vissa människor. Då finns det alltid villiga själar som gör jobbet och hyllar mördandet. Så när de religiösa-, ekonomiska-, politiska- och kunskapsmakterna går samman och vill att människan bara ska kunna lyda då finns det alltid möjligheter att komma upp sig genom att på olika sätt visa att lydning är det enda möjliga; om än att ordet lydning inte så gärna används.

Vad jag här har skrivit är inte ett försvar utan delar till en förklaring hur det kan komma sig att de kristna dogmer har överlevt och än idag ses som en självklar grund för kunskap och vetande. Jag är inte intresserad av att döma utan enbart av att förklara för att kunna komma vidare.

1. Vår tillverkade, inlärdade och självklara brist

Banaliteter blir öppningar när du går förbi din inlärdade tystnad

Mycket som jag skriver om, eller rent av hela denna bok, handlar om de mest grundläggande som kan finnas. Men som du kommer att uppdaga är det inte alls simpelt eftersom vi har lärt oss att strunta i vår viktigaste och mest grundläggande förmåga – att förstå hur vi kan tänka och förstå. Så om du tycker att jag skriver om alltför banala saker blir det snart annorlunda. För det tillsynes enkla är oftast något som vi har lärt oss och vant oss vid att vi inte förstå. När vi kommer för nära vår inlärdade och vanemässiga oförståelse vill vi gärna skydda oss med att undvika att fundera mer. Om du känner så ska du veta att det är just så ett tabu verkar. Struntar du i att ge upp inför vanans och tabuets makt kommer du att se att där bakom självklarhetens tystnad öppnas en ny värld med dina möjligheter.

En annan sak som har att göra med samma tabu är att vi idag gärna vill tro att allt som handlar om hur vi kan tänka och förstå måste vara svårtillgängligt, tungt, tråkigt och svårmodigt. Det är svårt att föreställa sig ett bättre skydd för etablerade dogmer än just denna sedvänja. Just därför försöker jag skriva enkelt och lätt; vilket förhoppningsvis inte är så omöjligt som det låter: "Take a sad song and make it better"!

Det är vanligt att söka efter enkla tumregler och snabba svar som vi kan följa eller lyda. Denna bok handlar om hur vi kan nå förståelse. Det innebär att överbygga vår bundenhet till snabba trix och enkla lösningar – så om du från början letar efter sådana är du blåst. Men lugn denna bok är i alla fall inte så svår. För när du väl börjar greppa att du inte behöver hindra din förståelse kommer du att se att just denna insikt är den smartaste grunden; som du kan använda till allt.

Du kanske inte känner till att det anses som ett mysterium att människan kan skapa tankar såväl som insikter och kunskaper – men så är det. Visserligen kan det vara svårt att på en gång hitta bevis för att det är så. För det är ju alltid lättare att hitta svar på vad vi vet. Men du har kanske läst någon bok om kreativitet och funnit att författaren ärligt skrivit att det inte finns någon begriplig förklaring av hur det kan komma sig att vi är "kreativa". Eller du har kanske gått

på en kurs som handlar om hur vi ska bli bättre på att föra dialoger. I så fall har du antagligen funnit samma sak – det finns ingen begriplig förklaring till hur vi kan föra dialoger vars själva funktion är att skapa nya insikter, tankar och möjligheter.

Med andra ord att vi inte kan förstå vår förmåga att skapa beror på kulturella orsaker – inte på att vi saknar en faktisk möjlighet att förstå eller tala om vår förmåga. Som du kommer att förstå är den vedertagna oförmågan enbart ett mycket speciellt och begränsat perspektiv.

För att lättare kliva in i bokens budskap tror jag att du har nytta av att veta lite mer om de stötestenar som jag redan varit i närheten av.

Våra självklara orimligheter

Ju mer grundläggande något är desto mer verkar vi att struntar i det. Vi kan se att vi struntar i grunderna för det mesta vi har för oss. Vi kan till exempel lägga ner massor med energi och möda på att leta fram det bästa möjliga av vad det nu kan vara som resor, bilar, kläder och häftiga prylar i allmänhet. När vi snuddar vid frågan om det överhuvudtaget är smart att köpa det vi är ute efter studsar vi kanske till lite – bara för att snabbt skaka av oss den obehagliga frågan. För vi misstänker givetvis att det hade varit listigare att göra något annat för den investering i tid, engagemang och pengar som vi är på väg att genomföra. Den där grundläggande frågan känns bara så trist och förlorar lätt mot vår glädje och förväntan över vad vi nu vill göra. Dessutom det vi vill göra just nu handlar oftast om någon vi ska göra med familj och våra vänner. Inget fel i att göra det vi vill och det som ger oss förväntan och glädje – det är inte det som är så märkligt. Det märkliga är att vi så snabbt tar bort den där grundläggande frågan så snabbt att vi inte hinner se den möjliga förväntan och glädjen som den kan ge upphov till. Det vi har bestämt oss för att göra känns verkligare – vi har redan en bild av hur schyst det kommer att bli och en bild som vi måste lyda. Alla andra möjligheter förstör den fina bilden vi har målat upp. När jag skriver dessa rader i juni 2007 har många insett något grundläggande; utsläppen av växthusgaser har blivit ett hot. En hel del har talat om detta bekymmer länge men det har länge varit som att det inte ens har varit något att bry sig om. Det är först nu som det börjar bli obehagligt att i onödan orsaka utsläpp av växthusgaser. Det är först nu som riktigt många bryr sig. Det är först nu som det är ett argument i annonser för nästan allting att välja ett miljövänligt alternativ. Det kanske är så att något grundläggande först måste bli ett problem för att vi ska bry oss. Dessförinnan kan vi göra som vanligt. Kanske det; men det är även så att det först nu som det börjar bli möjligt att göra något åt saken – genom att vi kan undersöka konkreta alternativ. Utsläppsfrågor har blivit ett vanligt samtalsämne och vi kan fundera och resonera över hur vi ska göra i vår vardag för att minska utsläpp. Den som tidigare var engagerad av växthusgaser var en konstifik fanatiker – idag är samma ord och engagemang som de tidigare märkliga fantasterna hade en självklarhet för de flesta.

Att vi gärna undviker de grundläggande frågorna och intresserar oss för detaljerna verkar vara ett sorts röd-idioti-tråd. Det enda vi kan vara säkra på är att vi följer den. Skickliga försäljare gör det till en formidabel duperingskonst att utnyttja vår svaghet. Det är lätt att bli indragen i malströmmen av fascinerande teknikaliteter – som får oss att börja fundera och leka med de fantastiska möjligheterna. Hur många watt? Rött eller blått? Frågor i all evinnerlighet. Detaljerna tillverkar en värld åt oss som vi kan bli en del av och få makt över – om vi bara köper. Det kan nästan kännas skönt att äntligen bli kvitt alla frågorna genom att köpa. Vad vi har för nytta av vad det nu kan vara blir inte en ens en fråga.

Hela eller halva världen?

Redan bokens titel talar om att det finns en skillnad mellan att lyda och att förstå. Att det finns en skillnad tror jag att vi ser som givet. Men så fort vi ska gå vidare och undersöka vad skillnaden är och vad den innebär blir det svårare. Eftersom lydnadstraditionen både är självklar och osynlig för oss har vi inget att rejält att ta spjörn emot. Men jag ska inte överdriva svårigheterna för om vi bara har lite koll på lydnadstraditionen och erkänner vad vi faktiskt klarar av utan lydnadens begränsningar är det lätt att både fördjupa och förädla möjligheterna. Här är en bra bild som visar förhållandet. Tänk dig att du ser en man som säger att han skulle vilja finna ett särskilt träd. Du har svårt att förstå varför han frågar för han behöver bara lyfta blicken för att finna att han står mitt framför trädet han söker; men som han inte kan se nu när hans blick går ner i backen. Du säger till honom att han bara behöver lyfta blicken. Men han vägrar och är till och med föraktfull. Han säger till dig: "Om trädet skulle finnas där, du säger att det är, så skulle jag ha sett det." Dessutom säger han: "Att han kan se hela världen därifrån han nu står." Du inser att det inte är så mycket du kan göra för att hjälpa honom – om han inte vill lyfta blicken så vill han inte. Tyvärr är det inte hela historien. För om de flesta i din omgivning är precis som den envisa och knasiga mannen så styr det även ditt liv och dina möjligheter. Om de flesta enbart ser ned i marken så blir ju din värld och dina samtal med andra begränsade, enfaldiga och tråkiga. Med andra ord det finns all anledning att försöka övertyga andra att de inte kan se hela världen utifrån ett enda begränsat perspektiv. Trots att det verkar vara hopplöst. På samma sätt är det helt riktigt att vi inte klarar av att förstå hur det går till att lösa konflikter eller att skapa nya tankar och idéer – det är sant utifrån i ett mycket bestämt perspektiv – det synsätt som säger att vi INTE kan förstå det. Det är denna mycket begränsade vy som vi sedan århundraden har förväxlat med alla våra möjligheter. Det är detta begränsade perspektiv som de flesta idag vill kalla för den enda sanna världen. Att det kan vara så är inte så svårt att visa. Det enda knepiga är att lyfta blicken för att upptäcka synsättet; att vi kan förstå vår skapande förmåga finns där framför näsan och är lika konkret som den etablerade vägran att se samma sak. Till råga på allt är det ju så att den som inte lyfter blicken måste vara rädd för vad som kan finnas utanför det begränsade synfältet. Vilket gör att alla argument om att det

kan finnas något annat än ett enda perspektiv nervöst och ångestladdat. Det är därför så hejdlöst komiskt att den som inte vill lyfta blicken faktiskt känner sig mest trygg med att leta efter det som de inte vill se. Mannen som inte ville se trädet var i själva verket var rädd att finna det – Han var ju så van att leta efter trädet; det var hans hela värld.

Vår värld blir som vi vill ha den

Denna bok berättar om vår värld och vad vi kan göra i vår värld. I denna berättelse finns det även konkreta verktyg som kan hjälpa oss att ta vara på möjligheter och lösa problem. Men det är viktigt att du ihåg att det är en berättelse – även om det är så att du kan använda verktygen i din vardag. För det kanske viktigaste budskapet med denna berättelse är att vi kan skapa våra egna berättelser – vi skapar våra liv. Det låter enkelt men i själva verket är detta budskap alltid revolutionerande eftersom vi är så vana att höra att det finns en enda verklighet, en enda sanning som vi måste lyda. Det spännande med livet, eller kanske ett av de stora mysterierna, är ju att vår värld blir som vi vill att den ska vara. Visst kan det verka en smula övermaga att säga så – särskilt i en värld där det finns lidande och människor som inte känner sig nöjda. Visst är det så att vi föds in i ett sammanhang som vi inte kan påverka men samtidigt är det även så att vi kan skapa vår värld utifrån de förutsättningar vi har. Och inte nog med det för det är även så att det är vi själva som bestämmer vilka förutsättningar vi ska intressera oss för.

Det kan säkert låta som en obegriplig paradox att vi skapar vår värld. Men samtidigt vet vi ju att det är så. För är det inte så att om vi är övertygade att vi inte klarar av något – då gör vi det inte heller? På samma sätt gäller det motsatta. När vi är övertygade att vi klarar av något så har vi goda möjligheter att lyckas. Det finns gott om exempel på viktigt det är med dessa våra inre bilder och tankar om vår framtid inom allt från idrott till ledarskap; vi kan förbereda oss på att lyckas eller misslyckas. Att det låter konstigt beror nog bara på att vi är så vana vid att inte se det som självklart att vi ska lyckas med att genomföra våra drömmar. Men därifrån till att säga att världen ska lyda ens tankar är det ett långt hopp.

Vi kan dagdrömma om till exempelvis att bygga ett hus. Så småningom blir drömmarna allt mer konkreta och till slut så har vi förverkligat huset. Drömmar blir planer och planerna blir till verklighet och förändrar hur vi kan leva. Det är inte ett skvatt märkligt vi vet alla att det är så. Men samtidigt är det märkligt för vi lever i en värld där vi inte kan förklara hur det går till. Därför är det så att vi anser att fantasier och drömmar minst sagt är suspekta om inte tramsiga och meningslösa samtidigt som konkreta hus ses som viktiga och förnuftiga. Kort sagt visst verkar det flummigt att resultatet – huset anses som viktigt medan grunden till att det finns – drömmarna anses som oviktiga?

När vi inte fullt ut kan erkänna att vi börjar med en fundering kan vi inte heller erkänna vägen till att nå fram till det konkreta. Drömmarna, tankarna såväl som hela processen att nå fram till ett hus kan inte tas på lika stort allvar som själva huset.

Att världen blir som vi vill ha den är obegripligt i ett perspektiv – men en obeveklig sanning i ett annat – i ett perspektiv som vi inte så lätt kan förklara. Det stora värdet med den bok du just börjat att läsa att du kan lära dig att fundera och tala om dessa olika synsätt.

Några ord om fortsättningen

Enda sättet att krångla sig ur att tro att halva världen är den hela världen är att steg för steg komma till insikt om att inskränkningen finns och framför allt att begränsningen har en orsak som vi kan förstå och övervinna. Det trista och mödosamma är att varje ny insikt vi är på väg att skaffa oss omedelbart angrips av våra tidigare etablerade kunskaper. Det innebär att när du är på väg att inse hur något kan vara så förintas den möjliga förståelsen av tusentals tvivel. Eftersom det inte är möjligt att på en gång skriva om alla de förvirringar som det grundläggande hindret orsakar är den enda möjligheten att avverka förbistringarna steg för steg. När du drabbas av tvivel av vad du läser; tänk då på att ditt tvivel är ett resultat av din etablerade kunskap – inte på grund av vad du kommer att förstå! Tänk även på att om det hade varit så att du bara kunde följa och är oförmögen att skapa – då skulle du inte haft förmågan att skapa tvivel – då skulle du bara ta emot och följa texten. När du är på väg att förstå hur det hela hänger ihop kan du drabbas av att bokens budskap kan verka lite tjatigt. Tyvärr är det inte så mycket att göra åt denna eventuella tjatighet för det är frågan om att se många konsekvenser med en och samma grund. Låt vara att jag beskriver dessa sammanhang ur olika perspektiv så är kärnan ständigt densamma. Se min berättelse som en spiral där du närmar dig en allt större förståelse.

Figur 1.

På vägen möter du samma budskap flera gånger men för varje gång har du fler kunskaper och ett nytt perspektiv. Att närma sig ett nytt område i en spiral är den enda möjligheten för att steg för steg lära sig många nya saker via en tryckt bok – när det inte omedelbart går att fästa det nya till det vi redan vet. En linjär berättelse skulle innebära att massor av nya ord och begrepp drabbade dig på en gång. En digital bok med möjligheten att länka ord och sidor skulle givetvis kunna vara uppbyggd på ett annat sätt. Om du i alla fall tycker att det blir tjatigt – lägg undan boken en stund eller hoppa vidare. Men framför allt; att inte greppa vad som hindrar din möjlighet att tänka och förstå blir ännu tjatigare.

2. Upptäck hindret vi inte kan se

Du vill säkert vara förståndig; Eller hur? Men vad är det att vara förståndig? Djupast sett är det att hålla sig till vad som vi kan förstå och vad vi kan tänka. Så långt har du säkert inga problem med att hålla med. Du kan säkert även hålla med om att gränserna för vad vi kan förstå och tänka är det som ger själva grunden för våra liv och vad vi kan göra.

Som vi gör – utan att förstå

Tänk om det äntligen är din lediga dag i morgon. Det finns inga måsten – du är helt fri. Om du börjar fundera på vad du kan göra kanske dina tankar kan gå så här. Visst skulle det vara skönt med en lång promenad vid havet. Eller ta hand om allt det där tråkiga som aldrig blir gjort; i alla fall en del av det. Men det suger att bara tänka på sådant. Verkar roligare att ringa och kolla vad dina vänner gör. Det var ju länge sedan sist. Fixa en middag? Vad fint det skulle vara med en utsökt middag, med riktigt gott vin, många små förrätter, kanske fisk som huvudrätt, efterrätt och sedan spännande ostar. Förra gången när alla hjälpte till att göra efterrätten var ju riktigt kul. Eller läsa och se på filmer natten igenom för att sova och slöa hela morgondagen? Kanske ta en promenad redan nu i solnedgången, se på filmer i kväll och laga en brakmiddag i morgon? Det enda vettiga verkar vara att ringa dina vänner för att fråga om det kan passa med middag i morgon. Samtidigt kollar du om det går några bra filmer på tv och när bussen går till havet.

När vi funderar på vad vi kan göra, eller när vi dagdrömmar, blandar vi våra önskningar med vad vi ser som hinder och med det som vi vet att vi kanske borde göra. Det brukar vara gott om motsättningar mellan de olika möjligheterna. Därför funderar vi i olika omgångar där vi ändrar lite i de möjliga planerna för varje ny version. Till slut så fungerar det och vi bestämmer oss för vad som ska göras. Inget märkligt alls så gör vi ofta; kanske flera gånger om dagen eller till och med flera gånger per timme – men inte nog med det. Det kan ju vara så att du har som arbete att göra just så. Där ditt tänkande och dina beslut gäller många människors framtid. Det märkliga är att ett sådant vardagligt tänkande

som leder fram till beslut om vad som kan göras; utifrån många olika möjligheter, anses som fullständigt obegriplig eller rent av mystisk. Jo, jag vet det låter vanvettigt. För vi känner oss knappast särskilt mystiska när vi funderar och når fram till vad vi kan göra. Eller hur?

När vi tänker och går igenom vad vi kan göra då blandar vi vår förmåga att följa det vi måste rätta oss efter som till exempel busstidtabeller, vad som går på tv och vad våra vänner vill göra med vår förmåga att skapa helt nya möjligheter. Det egendomliga är att idag säger den dominerande traditionen att vi enbart kan tänka genom att följa eller rätta oss efter hur något är; eller genom att välja mellan det vi måste följa. Samtidigt anses vår förmåga att skapa nya tankar som så obegriplig att den oftast inte ens brukar nämnas.

Givetvis är det snarast så att det ofattbara är att vår grundläggande förmåga; att skapa, så länge har ansetts som obegriplig. Med andra ord allt det som människor hitintills har klarat av att skapa och uppfinna är inte tack vare att vi kan förstå vad vi gör – utan trots att vi inte kan förstå vad vi gör när vi skapar nya tankar, kunskaper eller nya insikter. Att skapa är självfallet inte märkligare än att följa hur något redan är. Båda förmågorna är grundläggande för att kunna tänka och överleva. Samtidigt lever vi i en tid som präglas av den kraftfulla traditionen som säger att vi enbart kan följa det som redan finns. Bara att nämna ordet "skapa" brukar därför vara hur fel som helst. Ingen vill ju vara i närheten av att anses som obegriplig eller att ha konstiga åsikter. Samma tradition döljer på så sätt även hur vanligt det är att vi skapar.

Vi skapar när det inte räcker med att vi bara kan följa hur något är. Men vi kallar det för olika saker allt beroende på situation. Det är ju inte bara konstnärer, ingenjörer, serietecknare, musiker, kockar eller forskare som skapar något nytt. Vi skapar alla på olika sätt varje dag. Även om vi inte är vana att se det eller tala om vår skapande förmåga. Visst är det så att våra liv i stort som smått kan ses som ständiga innovationer, improvisationer eller snabba ändringar när det inte blir som det var planerat. Vi saknar en ingrediens till vår middag, tiden räcker inte till eller det blev dyrare än vad vi tänkt oss. Vad är det då vi gör för att komma vidare – om inte att vi skapar en ny lösning; en ny tanke, som tidigare inte var uttänkt för att lösa situationen?

Självfallet blir vi inte bättre på att skapa om vi döljer för oss själva vad vi håller på med. Om vi tror att vi enbart kan följa vad som finns eller vad som är planerat – ja, då utvecklas ju inte vår förmåga att skapa överhuvudtaget. När vårt skapande är dolt är det även lätt hänt att vi bara väljer bland det vi omedelbart kan se och följa. På så sätt uppfylls den märkliga traditionen att vi enbart kan följa det som redan finns. Eller att vår skapande förmåga inte kan beskrivas eller begripas med vår förmåga att tänka. Det är till och med så att budskapet brukar vara att vår skapande förmåga förstärks genom att undvika att tänka. Den klämkläcka uppmaningen "Var kreativ!" saknar därför någon som helst mening. För hur ska vi göra när vi inte ska tänka? Även om vi envisas med att tro på att inspiration enbart kan vara obegriplig eller en gåva från en gud måste vi kunna bearbeta dessa gåvor på något sätt. Givetvis kan det inte vara så att uppfinningar, upptäckter och nya kunskaper skapas genom frånvaro av tänkande. Självfallet är det tvärt om. Det är bara det att vi tror att vi inte kan förstå hur vi kan skapa med vårt tänkande.

Om det finns något som många, för inte att säga de flesta storknar inför så är det orden: "att tänka". Tänkande verkar helt enkelt vara urtrist. Det är inte alls så konstigt att det har blivit så. När tänkandet inte kan innebära att skapa något nytt – då blir tänkande att hålla sig till det som redan finns. Det innebär i sin tur att tänkandet reduceras, inskränks, till vad som är rätt eller fel i förhållande till det som redan finns. Vilket givetvis ÄR skittråkigt! Men om vi däremot kan förstå hur vi kan skapa och hur skapandet är en del av vårt tänkande blir det en helt annan sak. Då får tänkandet en fullständig funktion som ger oss möjlighet att se samband och skapa förståelser. Att tycka att tänkande är trist är följaktligen snarast en sund reaktion. För vem vill bli förolämpad med att följa de tankar som redan finns och som till råga på allt kanske inte fungerar? Att tänka fullt ut är att kunna förstå orsak och verkan; se samband och vilka konsekvenser som kan bli följden om man gör så eller så och skapa nya möjligheter.

När vi är barn har vi ännu inte blivit tränade att begränsa oss till att följa det som redan finns. Då kan ett bildäck bli en värdefull sak till en koja. En plastpåse kan bli ett segel till ett oceangående skepp och vi ska flyga till månen med hjälp av vad vi kan hitta. Då är det som vi senare kallar för planer, målsättningar, visioner, regler, mål, resultat och de möjligheter vi plötsligt kommer på blandat i en salig gegg. Det enda viktiga för ett barn är vad som kan göras i nuet. Att bildäcket som skulle till kojans aldrig kom dit för det var roligare att rulla det nedför en slänt har ingen betydelse. När vi senare har blivit fångna i att bara följa; när vi inbillar oss att allt måste antingen vara rätt eller fel – då lär vi oss till på köpet tillverka ramar och regler för att vi ska ha något att följa och rätta oss efter. Vi måste ju kunna uppfylla tvånget som gör att våra resultat blir rätt eller fel! Det är då det blir fel när vi inte gör som vi först har sagt. Det är då det blir fel att ha kul med däcket som rullar nedför slänten för det skulle ju vara till kojans. Det hjärtskärande patetiska är att vi inbillar oss att denna inskränkthet i vår möjlighet att förstå och tänka är att bli vuxen och ansvarstagande. Detta är den enkla sanningen om den onda cirkel vi försätter oss i när vi begränsar oss till att följa det som redan finns.

Det finns gott om exempel på att de som anses som "misslyckade" eftersom de inte gillar skolans träning att strunta i halva sin förmåga; lyckas utmärkt när de väl slipper den formella utbildningen och tvånget att enbart följa hur saker och ting måste vara. Om du är intresserad av denna aspekt av traditionen att vi bara kan följa det existerande; samtidigt som vår skapande förmåga är det riktigt värdefulla, är den brittiska superentreprenören Sir Richard Bransons självbiografi en höjdare. Branson har från ingenting byggt upp ett imperium av bland annat musik- och flygbolag. I sin bok, Självbiografi av mannen som skapade Virgin, berättar han om sitt misslyckande att följa den formella utbildningen och hur han skapade en värld och en förmögenhet utifrån sina egna regler och tankar.

I dag är det allt vanligare att tala om hur viktigt det är med skapande och innovationer och vi talar allt mer om vikten av mångfald och dialoger. Vi vet mycket väl vad det är frågan om. Vi vet det genom vår erfarenhet och hur vi ska göra i praktiken. Men när vi ska till att förklara vad vi menar då tvingas vi till tystnad. En tystnad som gör det svårt eller omöjligt att förstå och planera för den mångfald och de dialoger vi önskar och för de innovationer och det nytänkande som

vi vet att vi måste nå. Vi kan för den skull inte heller utveckla eller förfina vår skapande förmåga. Problemet för oss idag är att vi tvingar oss att se vägen till det färdiga som mystiskt och obegripligt. På så sätt blir vi dömda till att enbart kunna se eller följa det som redan existerar; allt annat hamnar utanför förnuftets ramar och blir till magi. När vi väl inser att vår förståelse för skapande är lika förnuftig som vår förståelse för det som redan finns; då har vi öppnat dörren till vårt fullständiga förnuft. Det är först då vi kan tala om skapande och det är först då vi kan utnyttja vår förmåga att tänka och förstå fullt ut.

Hierarki eller mänskliga möjligheter

Tidigare i vår historia var det livsfarligt att tvivla på den fastslagna sanningen om att den enda möjliga skaparen var en gud. Guden förmedlade vad som skulle följas eller lydast till den underlydande kungen. Eller att kungen var en ställföreträdande gud. På så sätt blandades religion med jordiska, eller politiska, maktanspråk. Vad som var möjligt att tänka och förstå hade ett mycket litet värde. Kungens makt förmedlades därefter till adeln och deras soldater och vidare till bönderna och deras slavar i ett strikt hierarkiskt, lydnadsförhållande, där enbart lydnad inför de överordnade gav trygghet.

Ordet hierarki är grekiska och betyder "den himmelska ordningen" och avsåg från början den kristna föreställningen om rangordningen mellan till exempelvis ärkeänglar och andra änglar. Därefter organiserades den kristna kyrkan efter detta mönster; från påven i toppen till folket i botten. Därför är det vanligt att hierarki brukar förklaras med "prästvælde". Egentligen är det ett sätt att organisera, för lydnad som använts av härskare sedan urminnes tider – men det var de kristna som myntade begreppet hierarki. Inom kristenheten blev därefter den "himmelska ordningen" liktydigt med att bringa ordning och reda på ett civiliserat eller kultiverat sätt. Som en följd av detta sammanhang är det inte så märkligt att många än i dag tror att hierarkier är det samma som "hur det måste vara" eller ser det som "den enda möjliga ordningen" det sitter så att säga i väggarna i vår kultur.

Att hävda att människan inte bara kan lyda utan även skapa blir i en hierarkisk värld inte bara ett störande fel i en gudomligt perfekt värld utan samhällsomstörtande och gudsförnekande. Det innebär att människan gör anspråk på gudens eller kungens plats och utmanar det gudomliga monopolet; att skapa. På så sätt blir det omöjligt att ens vara i närheten av att påstå att även människan kan skapa. Människans skapande förmåga blev därför en "icke-kunskap". Att dölja vår skapande förmåga genom att säga att den skapande förmågan är obegriplig eller mystiskt är givetvis bara varianter av samma förnekande och bundenhet vid en mycket speciell religiös tradition.

Som du kommer att upptäcka är det detta medeltida hierarkiska tankemönster som har överlevt och styr oss än idag – om än att det vanligen är dolt för oss. På samma sätt som politiska maktanspråk tidigare blandades med religion blandades även mänskligt vetande med religion. Men vi är så vana vid denna sammanblandning att vi inte ser den. Vi är därför hemmablinda i vår egen

kultur och kan därför inte förstå att vi har en skapande förmåga som är en del av vårt tänkande. Vi har inte ens ord för att kunna tala om hur vi kan vara skapande. Under tidigare generationer har vi lärt oss att göra upp med ofoget att blanda religion och politisk makt. Nu återstår det att få upp ögonen för hur olyckligt det är att blanda förståelse av våra förmågor med religion. I sammanhanget kan det vara bra att tänka på att det idag finns många länder där religion och statsmakt fortfarande är sammanblandat.

Senare kommer du att se att det inte är så märkligt att vår förståelse för våra förmågor och religion vanligen är sammanblandat. Idag är det vanligt att vara övertygad om att religion är begränsat till det som de troende inom någon religion säger är religion. Det är just detta som är det stora misstaget. Eftersom religion tidigare i vår historia var detsamma som de grunder som styrde samhället i såväl smått som stort. Religion var den politiska maktens viktigaste verktyg för att trygga den etablerade ordningen för att behålla makten. Det innebär att när vi idag struntar i att bry oss om religion, dess traditioner och hur de växte in i samhället – då blir vi tvingade att följa de inbyggda religiösa idealen – samtidigt som vi inbillar oss att religion inte har någon betydelse och att religion inte kan påverka våra liv. Med andra ord när vi inte kan se de religiösa traditionerna är det lätt att inbilla sig att de kan undvikas. Den som är religiös kan kanske se mitt budskap som ett hot. Men jag menar att det är tvärt om. För när tro och vetande är sammanblandat kan knappast ingen ha någon nytta av eller få någon mening av vare sig tänkande eller religion.

Om du har otur har du en lång utbildning bakom dig. Ju hårdare tränad du är att hålla dig till traditionen om att tänkande enbart kan vara att följa det som existerar desto svårare är det för dig att bli kvitt hindren för att kunna tänka fullt ut. Det svåraste är just att förstå att det är de traditioner, som sedan medeltiden, har förhindrat våra möjligheter att tänka – är just de traditioner som vi vanligen tror är grunden för att tänka. Eftersom vi ser universitet och akademiska titlar som beskyddare av sanning och förnuft får denna "lärd" värld makt och prestige. Därför är ju inte heller så konstigt att de som vill vara förnäma tycker det är snurrigt att tala om människans skapande förmåga. Men visst är kunskaper viktiga. Jag är verkligen inte emot bildning och vetenskap – jag är enbart emot traditionen som förhindrar vår förmåga att tänka fullt ut.

Jag återkommer jag till vår historia och hur vår förståelse har förhindrats. Men även den kortaste berättelse om vår skapande förmåga måste ha med en historisk blick; om den saknas blir vi tvingade att se det vi redan känner till som det enda möjliga.

Makt skapar kunskap

Det vi kallar för kunskaper inte är så enkelt som vi kanske förmodar. Visst är det så att det är lätt att tro att det vi kallar för kunskaper är det som beskriver hur "det är". Det som sedan inte stämmer överens med dessa kunskaper är bara gallmatias och ren rappakalja. Sedan är det inte mer med den saken. Kanske särskilt gäller detta kunskaper som rör vetenskap. Vi vill ju gärna vill tro att vetenskap är fritt från trångsynthet och tvånget att skydda etablerade traditioner.

Ett utmärkt perspektiv på vad kunskap kan vara ger 2005 års nobelpristagare i medicin. Priset gick till J. Robin Warren och Barry J. Marshall för deras upptäckt av bakterien *Helicobacter pylori* som orsakar magsår. Vi kan lätt säga att det var kunskaper som gav deras nobelpris. Men det intressanta är att det tog hela femton år för att övertala andra forskare och läkare att de hade nya viktiga kunskaper. Deras nya kunskaper var inte bara en liten detalj utan förändrade synen på vad magsår kan vara. Deras kunskaper bröt mot den etablerade traditionen att det var otänkbart att det ens kan finnas bakterier i magen. Upptäckten var inte en fortsättning på något utan öppnade upp till ett nytt perspektiv. Även om frågan är omöjlig, för vi har ju facit, är det spännande att ställa frågan: Hur ska vi se deras nya kunskaper under de femton år som de inte var accepterade av andra? Var de felaktiga och inte värda att kallas för kunskaper? Eller var det deras nya kunskaper som var de egentliga kunskaperna – även om de ännu inte var accepterade? Med andra ord det är lätt att hamna i fallgropen och tro att kunskaper är något som alla kan godkänna som sanning och som sedan alla har att hålla sig till. I själva verket är det vi kallar för kunskap oftast en färskvara och i ständig förändring. Det som var sant igår behöver inte vara sant idag. Det är självklart att det måste vara så för vi upptäcker och förstår nya sammanhang och förhållanden jämt och ständigt. Men likväl är det inte självklart för oss att det är så. Vi lever i en tradition som fastnat i den onda cirkeln att tro att vi bara kan förstå det som redan finns och det som måste vara uppenbart för alla. Denna tradition ger oss finfina argument för att strunta i eller bekämpa allt som går emot våra förutfattade kunskaper om hur världen ska vara inrättad.

"Kunskap är makt" är ett vanligt slagord men den egentliga makten är att bestämma sig för vad som är kunskap. Vi kan följa genom historien hur olika tankar och värderingar har ansetts som viktigare än andra under olika tidpunkter. Kort sagt går det att säga att vad som anses vara kunskap är det som ger ekonomisk vinning och möjlighet till makt. Det kanske lät cyniskt. Men jag tror att vi går mot en tid där vi helt enkelt är tvingade att ta vara på och utveckla mänskliga förmågor istället för att enbart se människan som en simpel maskin. Med andra ord idag är det lönsamt och en väg till makt att INTE se människan som en simpel maskin som enbart kan följa "hur det redan är". Vi går från en tid människan bara skulle lyda det som makten såg som kunskap till att allt fler människor producerar kunskap. Kunskap kan därför inte längre vara något statiskt och den viktigaste kunskapen av dem alla blir hur vi skapar kunskap och insikter.

Fel är fett bäst.

Att strunta i de etablerade traditionerna som säger hur "det ska vara" kan leda till något stort; som sedan blir en ny grund för hur vi ser på världen. Så har det varit för alla stora upptäckter och uppfinningar. Tänk bara på att vi säger "genombrott" om betydande nya kunskaper; för det nya bryter mot och bryter igenom vad som tidigare ansågs som det enda möjliga. Som det var för forskarna, som senare fick nobelpristagare i medicin 2005, de fick kämpa i femton år för att få sin upptäckt accepterad. Det är bara det att det inte är riktigt accepterat att tala om att det faktiskt är så. För det bryter just mot traditionen att vi bara kan följa de tankar och tänkesätt som redan finns. Följaktligen är det få som talar om den första upplevelsen om "det felaktiga" – att de etablerade traditionerna inte räcker till för att kunna förstå. Att en ny tanke eller upptäckt ses som felaktig, obegriplig eller hopplös är i första vändan inte så märkligt. Det nya är ju något som ingen ännu har haft möjlighet att vänja sig vid. I dag när vi struntar i vår förmåga att skapa tvingas vi ta för givet att vi inte kan komma vidare: det som inte hänger ihop med det vi redan vet är fel – punkt.

Det låter på ett sätt självklart att inget blir framgångsrikt "av sig själv". Men ändå är det inte självklart. När vi inte har en konkret förståelse för hur vi skapar; går det inte att begripa med vår tankeförmåga hur vi kan skapa och hur vi gör när vi skapar. När vi struntar i vägen att skapa blir vi därför bundna till att tro på att det enbart finns "rätt eller fel". Konsekvensen blir att framgång enbart kan vara plötslig och omöjligt att förstå. På så sätt blir det som inte omedelbart vinner framgång, per definition, misslyckat och får inga möjligheter att nå framgång. Det som har möjlighet att kunna nå framgång med hjälp av lite arbete blir därför lätt nedtrampat – eftersom det inte var framgångsrikt med en gång. När myten om den mystiska och omedelbara framgången är tvingande är det dessutom svårt eller omöjligt att börja intressera sig för något som inte redan är framgångsrikt. Samtidigt är det just att intressera sig för något som vanligen anses som helt "fel", "avvikande" eller "udda" som är grunden för att kunna frambringa något som senare blir framgångsrikt. Dessutom är det ju så att det som redan är framgångsrikt erbjuder inte särskilt många nya möjligheter.

De lockande felen

Vad vi gör när vi skapar är att vi fångar en insikt om hur vi kan göra. En insikt som vi inte hade en aning om tidigare. Eftersom vi lever i en tradition som säger att vi bara kan följa hur saker och ting är uppstår många märkliga fenomen när vi ska beskriva vad det innebär. Alla de tankar, erfarenheter och kunskaper vi har om skapande och vad vi kan göra i ett nästa steg får inte plats i vårt förråd av "godkända kunskaper" – som bara handlar om att vi ska följa det som redan finns. Alla våra tankar, kunskaper och erfarenheter om skapande och vår möjliga framtid blir på så sätt "felaktiga". Tidigare innan jag insåg sammanhanget var det som om alla budskap som handlade om att skapa framtida möjligheter eller hur vi kan komma till insikt var som "hala tvålar". De fanns men ändå inte. Mina erfarenheter gick inte ihop med de godkända och etablerade kunskaperna och traditionerna. Det fanns kloka råd och tankar men ändå var de orimliga. Som till exempel vi vet att det är smart att se varje ny dag som en ny möjlighet; som en ny sida. Det som har hänt tidigare ska inte spela någon roll för vad som kommer att hända. Vi vet på något sätt att det är bra att se livet så. Men ändå är det lätt att gräva ner sig i hur man borde ha gjort och kanske särskilt i vad andra borde ha gjort tidigare. Även om vi vet att det är fånigt att fastna i "hur det borde ha varit". För de erfarenheter och kunskaper som vi har skaffat oss; genom att göra fel, de hade vi ju inte tidigare. Men det är i alla fall som att detta inte är ett hållbart argument. Det känns samtidigt riktigare att bry sig om "hur det borde ha varit". Ytterligare exempel på samma sak är ordspråket "Det är ingen idé att gråta över spilld mjölk". Men, återigen, alla sådana visdomsord är som om de inte hör ihop med hur vi vanligen ser vår värld. Därför kan det kännas som att möta sådana visdomsord för första gången – varje gång vi möter dem. Det är som om de inte får riktigt fäste; de finns, de verkar förståndiga men de är hopplösa att få grepp om. Varför kan vi inte vara visa jämt och ständigt? Klart vi kan – om vi bara struntar i att ständigt hindra oss själva från att vara visa.

En av de besynnerliga effekter som traditionen om att vi bara kan följa det som redan finns är att det du tror är "fel" är mycket, mycket, bättre än det du tror är "rätt". För att illustrera hur det kan vara så följer två korta berättelser.

Malin öppnade kylan och såg att det inte fanns någon grädde till hennes kaffe. Då tänkte hon på att hon hade vaniljglass i frysen – så hon prövade med några skedar glass i kaffet. Hon gillade det, mycket mer än med den vanliga grädden. Sedan köpte hon olika sorters glass för att experimentera vilken som var den bästa för kaffet. Hon upptäckte att det för det mesta fanns en "kemisk" bismak i den köpta glassen. En smak som inte kan kännas när glassen är kall som den brukar vara men däremot när den blir varm av kaffet. Det var denna insikt som gav henne impulsen att själv börja tillverka glass. Senare menar Malin det var hennes egen glass som gjorde att hennes kaffe-glass koncept kom igång och blev grunden till ett framgångsrikt företag. Idag har Malins kaffe-glass företag en betydande omsättning och vinst.

Anders öppnade kylan för att ta fram grädde till sitt kaffe. Till sin stora förtrytelse fann han inte någon grädde. Han förbannade sig svårt och försökte dämpa sin upprördhet med att tröstata lite glass, som han hade i frysen, innan han for iväg för att köpa grädde. På väg till bilen sparkade han ner några tulpaner som växte i rabatten vid garaget.

En av dessa korta berättelser anses vanligen vara fantastisk om inte rent av mystisk och obegriplig medan den andra på samma sätt verkar vara möjlig eller realistisk. Berättelsen om Malin liknar de framgångshistorier vi kan finna under rubriken "kreativitet" eller möjligen "friskt mod". Medan berättelsen om Anders mest verkar vara en oglamorös historia från vardagslivet som "det verkligen är". Men i själva verket, och som du antagligen börjar ana, är inte någon av berättelserna mystisk eller omöjlig att förstå. I nästa kapitel kan du själv lära dig greppa hur det ligger till.

3. Grunden för Hyperdialog

Med ett alexanderhugg blir av med de onda cirklar som håller oss kvar i att tro att vi inte kan tala om eller förstå vår skapande förmåga. Det innebär inte bara att vi kan bli bättre på att skapa utan även att vi kan fånga och förädla våra dolda erfarenheter och kunskaper. Därutöver kan vi med en tankemässig förståelse planera för skapande och ta vara på de möjligheter vi möter.

Experiment

För att komma vidare är det viktigt att du har en färsk erfarenhet av skapande som vi idag inte riktigt klarar av att tala om. Experimentet är inte alls svårt eller märkligt. Det är av samma slag som det inledande stycket om hur vi kan fundera på vad vi kan göra på en ledig dag. Gör så här:

1. Bestäm dig för något som du vill göra. Något som är viktigt för dig. Det kan vara vad som helst. Gärna något stort som att segla jorden runt eller att utrota svält och undernäring. Ju mer betydelsefullt det är för dig desto bättre är det. När du har bestämt dig för något kan du läsa vidare.

2. Finn den sak som är röd eller innehåller något rödaktigt som är närmast dig just nu. Fortsättningsvis kallas denna sak för den röda saken.

3. Få ihop den röda saken med det du vill göra. Hur du gör det är upp till dig. Tänk på vad den röda saken kan vara och hur det kan påverka det du vill göra. Låt det bli en berättelse som går ihop och har en mening. Går det inte direkt ta lite tid på dig. Ge inte upp! Din berättelse kan vara hur galen, knepig, konstig eller hur enkel som helst. Det enda viktiga är att den "går ihop" så du skulle kunna berätta om din nya tanke för någon annan (vilket du givetvis inte behöver göra). Börja gärna med en så knasig eller hejdlös berättelse som möjligt. Sedan är det lättare att nå fram till allt mer smarta berättelser. När du har kommit på något som du är nöjd med kan du läsa vidare.

Förhoppningsvis fuskar du inte. Jag lovar att det blir lättare att greppa fortsättningen om du genomför experimentet. Nåväl, jag förmodar att du till slut tyckte att övningen var kul, även om det kanske först gick lite trögt. Till äventyrs fick du rent av en listig idé till hur du kan uppnå dit mål. Vi har helt enkelt en förmåga att föra samman det som tidigare inte har något samband. Vi har en naturlig fall-enhet för att skapa nya sammanhang precis som vi har en lika naturlig förmåga att följa det som redan finns. De nya sambanden kan ses som berättelser, tankar eller idéer. Visst kan du tala om hur du funderade för att få ihop din berättelse; eller hur? För dig var det inget märkligt alls. Du vet vad du gjorde. Men samtidigt är det så att viktiga delar av hur vi kan berätta om vårt skapande saknas; eftersom traditionen säger att vi inte kan förstå vår skapande förmåga. Kort sagt; vi saknar förståelser och ord för att kunna berätta om vårt skapande på ett smidigt sätt.

Du har säkert hört talas om orden *tes*, *antites* och *syntes* för att beskriva en *dialog*. I en dialog förenas till exempelvis känsla och vetande. Vetandet är kunskaper som vi kan tala om. Medan känslor står för våra uppfattningar och aningar om hur någonting skulle kunna vara. Vi kan skapa nya idéer genom att till exempelvis undersöka våra känslor för något som vi redan känner till. Genom att vi steg för steg skapar nya förståelser som vi undersöker kan vi komma fram till något konkret som vi kan tala om. Det kan beskrivas som att en *tes*, möter en annan åsikt, idé eller tanke, som är *antitesen*. *Tesen* och *antitesen* ger dig material för *syntesen* som är svaret eller den nya tanken. *Syntesen*, resultatet av mötet mellan *tes* och *antites*, är inte bara en halvbakad lösning, litet av det ena och litet av det andra eller en kompromiss mellan *tes* och *antites* utan en ny förståelse som bildats i processen. *Syntesen* är något nytt på samma sätt som ett barn inte bara är en sammansmältning av sina föräldrars gener utan även en egen individ. Den nybildade *syntesen* kan sedan bli *tes* i en ny omgång och så vidare. Det är i och för sig intressant att kunna se och tala om dialogen på ett sådant sätt. Så fort vi har en form, struktur eller mönster för hur något kan vara så underlättas vår förståelse. Men en modell för hur vi kan tänka säger inte så mycket om hur och när denna modell kan användas eller ens vad det är modellen försöker att avbilda.

Hur som helst så räcker det vi redan nu vet om dialogen för att kunna säga att det du gjorde när du skapade en ny tanke eller berättelse med hjälp av den röda saken var att föra en dialog. Jo visst, jag håller med om att det kan verka som ett märkligt påstående. Vi är ju vana vid att en dialog är ett samtal. Men om du bara tänker på vad vi brukar göra i våra talade dialoger och jämför med vad du just gjorde i experimentet är det lätt att se sambandet. För visst är det så att i våra talade dialoger tänker vi på ett särskilt sätt för att skapa förståelse. Det är inte bara det att vi talar eller tänker tillsammans med någon annan; eller hur? Det är ju även möjligt för oss att tänka på samma sätt, som i våra talade dialoger, för oss själva. Talade dialoger med någon annan kan säkert vara både roligare och snabbare. Det är alltid svårt är att själv prestera det som gör en dialog drivande och livad. Men mer om det senare när grunderna är avklarade.

Våra två sätt att tänka

Jag är övertygad om att det du gjorde i experimentet, för att skapa en tanke eller berättelse, hänger ihop med vad antikens greker tänkte. De menade att det finns två olika vägar till att nå förståelse. Den ena vägen är genom att följa eller att observera. Den andra vägen att nå förståelse är att ställa frågor och pröva argument och på så sätt skapa ett nytt sammanhang. Du identifierade säkert den röda saken ganska rakt av. Sedan var det lätt att följa vad den röda saken gav för associationer och tankar; eller hur? Medan du mer prövande resonerade dig fram till hur du kunde förena den röda saken med det du ville göra. Att nå förståelse genom att följa det vi kan se kallas för Logik. Det andra sättet som kan användas när vi inte har möjlighet att följa något färdigt är givetvis Dialog(-en).

Det sätt att nå förståelse som vi kallar för logik kom att bli mer betydande, än dialog, och är i stort sätt idag det enda, allmänt erkända eller dominerande, sättet att nå förståelse. Medan dialog under historiens gång bokstavligen tappades bort, eller trängdes undan, som en väg att skapa förståelse. Den betydelsefulla grekiska filosofen Aristoteles som levde mellan 384–322 f.Kr. var den förste som tydligt förklarade våra två olika sätt att tänka som särskiljer:

Det som vi kan förstå genom att se, visa eller följa som är Logik från det som vi INTE kan se, visa eller följa men som vi kan förstå genom en undersökande process med hjälp av frågor och argument – vilket är Dialog.

När vi ser att det finns en grundläggande skillnad mellan det vi kan se, visa och följa direkt och det som vi INTE direkt kan se, visa eller följa – ja, då förstår vi att logik inte kan vara det enda verktyget för vårt tänkande vilket är den vanliga missuppfattningen idag. När vi ser konkreta behov och möjligheter att utnyttja våra två sätt att tänka då kan vi även se samspelet mellan logik och dialog; mellan att följa och att skapa.

Om vi inte kan följa hur något är, då börjar vi en dialog genom att vi helt enkelt frågar; hur kan det vara som det är? Och sedan försöker vi skapa svar. Till exempelvis undersöker vi våra känslor och tankar om framtiden, som inte kan ses, med hjälp av frågor och möjliga argument för att skapa en tydlig bild eller tanke som vi kan förstå. Med andra ord vi kan använda dialog som ett verktyg för att undersöka det vi ännu inte kan se, visa eller följa. På så sätt kan vi nu även greppa att det som presenteras som "logiskt" kan vara en grund för ifrågasättande av de perspektiv som vi inte kan se, visa eller följa med en gång. Bara att något är logiskt behöver vi ju inte innebära att vi ska följa det. Vi måste även tycka om vad logiken leder till. Som till exempelvis kan vi undersöka vad de fina logiska argumenten och siffrorna som politikerna presenterar säger om den framtid vi vill ha. Därutöver kan vi greppa att med hjälp av dialog får vi även en djupare förståelse för vad logik kan vara för något. Ett perspektiv vi givetvis

inte kan ha när vi tror att logik är det enda möjliga. När vi tror att vi enbart kan följa det som redan finns, eller det som är logisk; då finns det ju ingen möjlighet att nå en möjlig dialog. Allt vad vi kan förstå måste då enbart vara logiskt eller ologiskt (vilket i ett enbart logiskt perspektiv, är det samma som obegripligt).

De få rader du just har läst om våra två sätt att tänka är i själva verket hela grunden för att vi ska kunna greppa vår förmåga att skapa som vanligtvis anses som just ologisk och därför obegripligt. Jag är den förste att hålla med om att det kan verka besynnerligt på många olika sätt. Att det verkar underligt beror på att vi är så ovana vid att tala om eller tänka på att vi har två olika sätt att tänka. Det är även svårt att förstå varför vi inte tar det för självklart att vi har två sätt att tänka. Till på köpet är det säkert knepigt för dig som möter detta budskap för första gången att greppa vad det kan innebära. Men det kommer att klarna. En stor del av boken visar vad det innebär och hur det kan komma sig att dialogen är en dold väg till att greppa det vi inte direkt kan följa eller förstå.

Det viktiga är att se att dialog är ett konkret verktyg för vårt tänkande. Det innebär att skapande; precis som att följa vad som är logiskt, är något vi kan göra med vår förmåga att tänka.

Jag tror att du ska vara uppmärksam på det enkla förhållandet som finns mellan våra två sätt att tänka kan spela dig ett spratt. Det är en vanlig åkomma att överpröva enkla saker. Vi vill gärna göra det enkla till komplext eller svårt. Det kan helt enkelt vara svårt att fatta att något kan vara så enkelt som det faktiskt är. Men visst kan det vara svårt att bli kvitt de etablerade myterna och traditionerna: det är de som krånglar till det för oss. Ta det bara lugnt och ta en sak i taget, i din egen takt, så kommer du ut på andra sidan.

Det är inte särskilt besvärligt att komma ihåg att verktyget vi har för att förstå det vi kan följa direkt kallas för logik. För vi är vana att höra det begreppet. Men det är inte lika lätt att greppa att dialog är en väg eller ett verktyg för att kunna förstå det vi inte kan se, visa eller följa. Vi är ju vana vid att en dialog är ett sätt att samtala. Men kom ihåg: en talad dialog är inte bara ett samtal. I en talad dialog krävs ett särskilt sorts tänkande som steg för steg skapar nya sammanhang som leder till att vi kan förstå. Med andra ord du kan även använda verktyget dialog, för dig själv.

Dialog och Logik

Innan jag går vidare med att beskriva dialog är det viktigt med en fördjupad förståelse för logik. Logik är ett utmärkt verktyg som vi inte kan leva utan. När vi kan acceptera, förstå och använda både logik och dialog – då får även logik en ny mening för oss och det är då logik slår ut i full blomning. Dessutom är det så att om vi inte greppar vårt ena sätt att tänka då blir även det andra sättet diffust och omöjligt att få ett rejält grepp om.

Det finns ett överflöd av definitioner på vad logik är för något. Därför vill jag hålla mig till en enda betydelsefull sak som är så grundläggande att jag med fullständig säkerhet kan säga att den ingår i alla definitioner av vad logik är för

något. Följaktligen är jag även övertygad om att det utifrån denna beskrivning går att spåra alla andra tankar om logik. Denna fundamentala tanke brukar kallas för *Lagen om inga motsättningar* som formulerades av Aristoteles, han skrev:

Det är omöjligt att en sak, på samma tidpunkt, både tillhör och inte tillhör en annan sak, på samma tidpunkt och på samma sätt.

Med logik är det alltså möjligt att tala eller tänka om det som är fritt från motsättningar. Vi säger ju i vardagslag att något är logiskt när "det går ihop" – när det inte finns några motsättningar i enlighet med Aristoteles tanke. Och vi säger att argument eller tankar är "ologiska" när det finns motsättningar som gör att det inte går ihop.

Om du aldrig har funderat över det så misstänker jag att du kommer bli förstummad över hur mycket som kan härledas till denna enkla grundregel. Att mätningar, matematik, ingenjörskonst och datorer grundas på logik är kanske självklart. Ett svar, en uppgift eller ett resultat kan inte samtidigt vara både sant och falskt för att vara logiskt. I enlighet med Aristoteles tanke är något logiskt enbart om det antingen är rätt eller fel. Det kan inte samtidigt vara både rätt och fel för det är en motsättning. På samma sätt kan ett avstånd inte samtidigt vara både fem millimeter och trettio kilometer. Att det även är logik som har format det dominerande sättet att förstå världen och människans möjligheter kanske inte är lika självklart. Fast tänk på att en order är en uppmaning om att förhålla sig logiskt till det som beordras. En order innebär att vi ska genomföra en sak som det är sagt – det ska inte finnas någon motsättning mellan ordern och genomförandet. På samma sätt är det med allt lärande som går ut på att svara rätt och så vidare i all oändlighet för logik har varit det bärande temat för allt vad människan har företagit sig under hundratals år; när förnuft och tänkande har varit detsamma som enbart logik.

Dialog är vägen till att lösa motsättningar

Med hjälp av "Lagen om inga motsättningar" var Aristoteles den förste som systematiskt beskrev det som vi idag kallar för logik. Även om han själv inte använde ordet "logik" för det kom till först senare i vår historia. Sålunda är det vanligt att Aristoteles hyllas för att vara "logikens fader". Vad som vanligen är bortglömt eller rakt av bortsuddat är att Aristoteles även var den förste som skrev att det är motsättningar, som logik inte kan rå på, som är grunden för att en dialog kan börja. Utifrån ett synsätt som enbart accepterar logik, där det inte får finnas några motsättningar – kan ju inte heller någon dialog accepteras för dess funktion är ju att lösa motsättningar. Därför är det naturligt att många vill bortse ifrån att Aristoteles även är "dialogens fader". För Aristoteles var logik och dialog varandras komplement i ett harmoniskt samspel.

Eftersom vi idag vanligen grundar all vår förståelse på logik hänvisar vi till Aristoteles. Om vi samtidigt struntar i hans tanke om dialog som ett komplement till logik; då får vi självklart en halv och ofärdig värld. Vi får då en värld som är fylld av hål och hinder för våra möjligheter att förstå och tänka. Eftersom allt som inte är logiskt måste falla utanför våra möjligheter att förstå. Det innebär i praktiken att varje gång vi vill tänka eller tala om något som inte är logiskt tvingas vi antingen vara tysta eller att använda religiösa förklaringar, ord och begrepp.

Om du tänker på vad du gjorde i experimentet med den röda saken tror jag du kan hålla med om att det är smart att se dialog som ett verktyg för att lösa motsättningar. Vad var den röda saken i förhållande till det du ville göra: om inte en motsättning? En motsättning som du sedan steg för steg överbyggade eller löste genom den berättelse eller tanke som gav ett nytt sammanhang mellan den röda saken och det du ville göra.

På samma sätt som logik enbart kan hantera vad som inte är motsägelsefullt är dialog verktyget vi kan använda när det finns avvikelser, motsättningar eller motsägelser. Vad vi gör i en dialog är att lösa det motsägelsefulla till att "hänga ihop"; till att bli logiskt. Att vi för tillfället och vanligen ogillar eller för att inte säga hatar motsägelser är självklart för de stör ju det logiska synsättet. Och när vi inbillar oss att vi bara kan följa logik har vi ju ingen beredskap för att kunna använda verktyget dialog för att lösa motsägelser. Som till exempelvis har ordboken i min dator följande synonymer till ordet motsättning: förnekande, friktion, fientlig hållning och söndring. De är alla ord som ger en stark negativ bild av motsättningar. I själva verket är en motsättning bara en inbjudan, till att skapa logik, till att skapa ett förhållande vi kan förstå. Men det kan ju enbart inses när dialogen är ett konkret, förnuftsmässigt och praktiskt verktyg.

Att tänka – Samspelet mellan våra två sätt att tänka

Med hjälp av både logikens och dialogens relation till motsättning har vi fått en enkel och kraftfull definition av logikens och dialogens funktion.

I experimentet du gjorde för att förena den röda saken med vad du vill göra blandade du dialog med logik. När vi tänker utgår vi från något vi redan förstår som vi sedan förbinder med det vi ännu inte kan greppa. För att bli säkra ställer vi frågor och undersöker. Vi skapar även nya alternativ. Till slut så bestämmer vi oss för det alternativ som verkar vara bäst. En sådan process kan beskrivas som att vi omväxlingsvis använder dialog och logik. Med logik undersöker vi om något kan stämma (om det finns några motsättningar) och med dialog löser vi (motsättningar till) det som ännu inte stämmer. Dialogens väg formar vad som senare blir logiskt; vad vi kan berätta om och som är fritt från motsättningar.

Ordet dialog kommer ifrån grekiskan och betyder "två talar". Men det kan ju även vara så att vi talar för oss själva, som två personer, när vi tänker. Att vi gör så är självklart; men vi kan ju bara se att det är fönuftigt när vi accepterar

dialog som ett verktyg. Om det är så att vi tror att vi bara kan använda logik – ja då blir det givetvis så att det blir galet och fel att tänka genom att utnyttja vår förmåga att föra dialoger med oss själva eller att "tala med oss själva". Det är inte så lite tragikomiskt att vår främsta förmåga att tänka vanligen anses som felaktig eller till och med dåraktig. Nåväl, när vi ser att dialog är ett verktyg för att skapa förståelse blir dialog än mer värdefull – då kan vi även beskriva alla möjliga processer som dialogiska.

Nu kan du själv greppa varför berättelsen om Malin och hennes Kaffeglass, som fanns i det förra kapitlet, vanligen ses som mystisk. Det beror helt enkelt på att Malin under sin väg löser motsättningar – eller kort sagt hon för dialoger. Medan berättelsen om Anders följer ett enbart logiskt perspektiv. Vilket innebär att när Anders möter motsättningen, att det inte finns grädde; då kan han heller inte lösa motsättningen. Hans surhet anländer därför per automatik och blommorna blir offer för hans aggressivitet. Detta är grunden eller den nivå som beskriver de grundläggande konsekvenserna av att acceptera dialog som ett praktiskt verktyg eller att inte göra det. Men – nu är det ju så att detta grundläggande förhållande i sig genererar andra perspektiv som säkert i praktiken är lika hindrande som de grundläggande konsekvenserna. Som till exempelvis kan det vara så att när vi är tränade att tro att logik är det enda möjliga då finns det ingen eller föga anledning att träna, vårda, förädla eller att odla ett personligt perspektiv på tillvaron. Logik anses inte gärna vara personligt utan objektivt: det vill säga opersonlig, något som alla kan se. Då finns det ingen anledning till att dagdrömma om vad vi vill göra. I den värld där endast logik får finnas; där går det enbart att följa det som redan finns och som alla kan se. Givetvis är det så att dialog alltid utgår ifrån ett personligt förhållningssätt – det är en av poängerna med dialog. Tänk på att dialog kan utgå från de tankar, funderingar, kunskaper, fantasier, värderingar och erfarenheter som vi har inom oss och som andra inte kan se och följa med en gång.

Att greppa dialog som ett konkret verktyg för vårt tänkande stärker på så sätt våra möjligheter att förstå oss själva i förhållande till andra och hur vi kan skapa nya möjligheter. Men glöm inte att vi ständigt använder logik för att kunna upptäcka att något inte stämmer; så att en dialog kan starta. Dessutom kan det ju vara så att vi kan se en vits med att följa en order eller det som är logiskt. Men det är stor skillnad att kunna välja att följa eller lyda eller att tro att det är den enda möjligheten.

Eftersom samspelet mellan logik och dialog är så grundläggande för vårt tänkande och vår möjlighet att komma till förståelse vimlar det av konsekvenser när detta samspel omöjliggörs. Här följer några exempel på de situationer där dialog och skapande är viktiga och som vi därför har svårt att fullt ut klara av när vi begränsar vår förmåga att tänka till enbart logik. Samspel mellan logik och dialog går inte att undvika när vi: improviserar, kommunicerar, försöker att förstå nya situationer, fattar beslut, samarbetar med andra i projekt för att komma fram till nya lösningar, förhandlar, inser att vi inte kommer vidare med att göra som vanligt, löser konflikter, ska övertyga eller undersöka, försöker att greppa förändringar eller mångfald och till sist men inte minst när vi samtalar – för talade dialoger.

Dialog är både ett verktyg och ett synsätt

Att dialog både är ett verktyg och ett synsätt kanske låter märkligt. Men kunskaper om hur vi kan använda vilket verktyg som helst blir även ett perspektiv genom att vi kan använda verktyget; hur vi kan aktivera våra kunskaper i praktiken. En skiftnyckel blir i en skicklig hand både ett verktyg och ett perspektiv. Att kunna använda verktyget ger samtidigt perspektivet att det går att klara de situationer som kräver en skiftnyckel.

När jag skriver att Anders, som blev sur för att inte ha någon gräddhemma, enbart utgår från logik medan Malin även använder dialog måste jag kanske berätta följande för att det hela ska bli begripligt. När vi räknar med att något ska vara på ett visst sätt då jämför vi denna tanke eller bild med exempelvis hur det senare visar sig vara. Om vi enbart kan hantera logik då måste vår inre bild överensstämma med hur det visar sig att vara för att vi ska bli nöjda. När vi tar till oss dialog som ett verktyg då behöver INTE vår inre bild överensstämma med hur det visar sig att vara. Tvärt om är det så att ju större avvikelser från vad vi tänkt oss desto mer spännande och intressant blir det att genomföra en dialog. Med andra ord med hjälp av kunskaper om dialog blir vi inte handfallna bara för att vi vet att vi kommer att möta en motsättning – det kan vi lätt klara. Det kan till och med vara så att vi vill tillverka motsättningar för att komma vidare. Självfallet är det så att även logik är både ett verktyg och ett synsätt; men det är vi så vana vid att det knappast behövs nämnas. Att acceptera, förstå och använda båda våra två sätt att tänka är vad Hyperdialog handlar om – det innebär en brytning mot att bara acceptera logik och att därför vara tvingad att se dialog, som obegripligt och mystiskt.

Antikens greker byggde vårt kulturella operativsystem

Hitintills har jag bara skrivit om funktionen hos logik och dialog som förhoppningsvis är tillräckliga argument för att vi ska se nyttan med dessa båda verktyg och perspektiv samt deras samspel. Jag har även hänvisat till Aristoteles. Eftersom det inte är helt självklart att tala vare sig om Aristoteles eller antika greker tror jag att det är bra med ett förtydligande.

Det jag skriver om dialog är i grunden kunskaper som är hur gamla som helst. Det går att spåra traditionen om dialog tillbaka till den grekiske filosofen *Zeno* som föddes omkring år 490 f.Kr. i det som i våra dagar är Turkiet. Men det var först Aristoteles som såg sambandet mellan dialog och logik och på så sätt gjorde dialogen till ett konkret verktyg. Att idag förstå att de antika kunskaperna är något vi har nytta av här och nu kanske inte är det lättaste när en dator kan bli föråldrad och obrukbar efter något år. Vi som lever idag vill gärna tro att våra ideal ska vara nya och fräscha medan det som kommer från andra tider är obrukbart. Visst kan det vara så. För finns det något mer ohållbart än tankar och

idéer från till exempelvis 1950-talet? Men hur kan då något som är mycket äldre, från antiken, vara viktigt nu? Jo, så här är det. De antika grekiska filosoferna hade inte vilka tankar som helst – det är deras tankar som formade vad som senare var möjligt att tänka. Att det har blivit så är till stor del beroende på att de var de första som skrev ned många och systematiska tankar om hur det är att tänka. Och den som är först har ju möjligheten att starta en tradition. Det är därför vanligt att höra att det var de gamla grekerna som lade grunden till vår kultur. Men det är inte lika vanligt att det finns en förståelse för vad detta innebär.

Populärt uttryckt kan vi säga att det var grekerna som byggde vårt "kulturella operativsystem". Ett operativ- eller styrsystem är det program som är en datorns "hjärna" och anger hur datorn ska fungera. *MacOS*, *Linux* och *Windows* är vanliga operativsystem som fungerar på olika sätt. Det vill säga att grekerna både formulerade ett system eller ett synsätt och hur vi kan använda detta system eller synsätt. Med andra ord grekerna beskrev HUR vi kan tänka. För att fortsätta datormetaforen kan vi säga att vårt grekiska kulturella operativsystem avgör vilka andra program eller tankar vi kan använda. En stor källa till att missförstå detta argument är att blanda ihop de kunskaper vi har idag med vårt grekiska kulturella operativsystem. Det är givetvis så att vi som lever idag har massor med kunskaper om oss själva och vår värld som grekerna inte hade. Men dessa faktauppgifter säger ingenting om vår förmåga eller vårt sätt att tänka, förstå och argumentera. Summa summarum: vårt förnuft, vår förmåga att tänka och att förstå, som arbetar med vårt grekiska kulturella operativsystem anger HUR vi kan tänka; vilket styr VAD vi kan tänka vilket givetvis avgör vad vi kan göra.

Om vi idag enbart använder några delar av det grekiska kulturella operativsystemet får vi, per definition, även ett perspektiv på livet och världen som har hål, glapp eller luckor i sig. Detta gäller särskilt det tomrum som blir i vår möjlighet att tänka när vi hänvisar till Aristoteles logik och samtidigt struntar i hans kompletterande verktyg; dialog.

Till råga på allt elände är det även så att om vi nu börjar inse att dialog har en tankemässig kärna så känns våra dialoger klumpiga eller råa i jämförelse med vad vi kan använda logik till. Under århundraden har vår förståelse för logik förtydligats, förädlats och vidareutvecklats. Samtidigt är vår förståelse för dialog kvar på det antika och brutala stadiet. Det enda vi kan göra är att börja använda både logik och dialog i samspel och steg för steg bli allt bättre på att förädla dialog som ett verktyg. Hyperdialog handlar om att använda hela det grekiska arvet, eller perspektivet, och i synnerhet de delar som vi idag har glömt bort hur de ska användas.

Med andra ord kan vi säga att vår kultur vilar på grekernas tankar om våra möjligheter. Det är dessa tankar som vi hela tiden kan jämföra våra nya tankar och idéer med. Det är mycket möjligt att vi någon gång inser att vi har förstått saker mycket bättre än vad de gamla grekerna gjorde – men det är också möjligt att vi greppar saker och ting sämre än vad grunderna för vår kultur tillåter.

En del tänkare menar att vi inte kan komma längre än vad de antika tänkarna definierade. Med andra ord att de grekiska grunderna även är ramar eller murar för våra möjligheter att tänka. Men så långt vill jag inte gå för jag tror att våra möjligheter är obegränsade eller att det är vi själva som, av olika anledningar, tillverkar våra begränsningar.

Aristoteles förståelse för dynamik

Det är skillnad mellan det som har liv och det som inte har det. Vi vet det. När vi i dag ska försöka skildra processer vill vi göra det genom metaforer, bilder, av liv. Men vi kommer inte längre med ett begränsat förnuft. Vi kan inte få en lika bra förståelse av det levande som vi kan förstå det som inte har liv; det livlösa, det statiska; det logiska. Det livlösa är det statiska medan liv är dynamiskt, i ständig rörelse. När Aristoteles definierar dialogen som ett verktyg att förstå dynamik gör han det utifrån ett perspektiv som kommer sig av att han var intresserad av naturvetenskap men inte nog med det. Hans sinne var inte förhindrat av ett statiskt seende. För traditionen om att naturvetenskapen enbart bryr sig om statisk logik gällde inte för Aristoteles. Han hade därför möjligheten att gå från sina observationer och funderingar direkt till att formulera sig och resultatet blir att motsättningen är grunden för dynamiska processer. Den som från början lever i övertygelsen om att vi enbart kan begripa statiska livlösa relationer kan utifrån detta perspektiv inte acceptera några motsättningar och därigenom missas möjligheten att kunna förstå att dynamiska processer kan förstås med vår tankeförmåga. Det är därför som de metaforer som idag används för att försöka förklara dynamik som till exempelvis "liv", "strömmande vatten" eller "biologiska processer" bara blir ytliga bilder som inte hänger ihop med något annat än ett begränsat statiskt förnuft som önskar att förstå dynamik.

Verkligheten som en ond statisk cirkel

Det kan vara svårt att med en gång förstå hur mycket det betyder att ha en förståelse för dialog och samspelet med logik. Att det gäller allt i vår värld. I varje tanke som vi vet att vi kan tänka och särskilt allt det som vi inte inser att vi kan tänka säger inte särskilt mycket. Det är först när vi ser hur och vad vi kan göra i praktiken vi kan få en insikt.

Begreppet onda cirkel används allmänt i all möjliga sammanhang. I en värld som enbart accepterar statisk logik är de inte bara vanliga de är ett vanligt tillstånd eftersom det enda som kan göras är att följa de upptrampade spåren – allt annat är en motsättning som ger upphov till olösliga situationer. Det är detta som är den statiska onda cirkeln. Det svåra är inte att greppa att vi kan tänka dynamiskt. Det svåra är att förstå att vi kan använda vår förmåga. Vi är vana vid att vi bara kan använda vårt förstånd till att följa och att allt annat är obegripligt.

Den statiska onda cirkeln gör att vi sitter fast i ett perspektiv som gör att vi inte kan se våra möjligheter – vi blir som fisken som, antagligen inte ser vattnet. Den statiska onda cirkeln är ett grundtema för att förstå både varför det överhuvudtaget finns en tradition som förnekar att vi kan förstå dynamik och för att upptäcka möjligheter för dynamik i praktiken.

Den som begränsar sina möjligheter till att enbart följa försätter sig givetvis i en ond cirkel som det inte går att komma ur. Det kan låta som att det är alltför självklart för att nämnas. Men det är bara skenbart enkelt. För när vi ser och behandlar olika områden i vår värld kan vi lätt få intrycket att vi inte sitter fast. När till exempelvis olika områden har skilda namn ser vi inte omedelbart att de hänvisar till samma begränsning om vad vi kan förstå. Det är först när vi ser att grunderna för de olika områdena också baseras på att vi enbart kan följa som vi kan upptäcka att vi sitter fast i en ond cirkel. Så är de för våra egna tankar såväl som för stora frågor som till exempelvis berör vilka möjligheter vi som människor har att tänka. Anledningen att det kan vara så är att alla vetenskapliga områden var för sig grundas på traditionen att människan enbart kan följa.

Att vi själva kan sitta fast i onda cirklar där vi inbillar oss att varje tanke och handling vi gör måste hänga ihop med, och försvara, vad vi har gjort tidigare är även det en bra grogrund för att sjunka allt djupare ned i allehanda olyckor.

För att kunna upptäcka när vi själva och andra sitter fast i en ond cirkel av tankar som försvarar varandra för att inte komma vidare kan det räcka med den enkla frågan: Varför då? Ju mer grundläggande saker det gäller desto mer intressant blir denna enkla fråga. Det är just därför, varför då?, Kan uppfattas som uppstudsigt, näsvis eller obstinat. Att gå några steg till är därför listigare så att frågan inte väcker onödigt ont blod. Det kan ske genom att precisera: Hur kan jag göra om jag vill skapa en ny möjlighet?, Eller; Hur är det som visas utifrån ett annat perspektiv? Det kan också vara effektivt att påvisa att det som framställs som det enda möjliga är utifrån ett mycket begränsat, statistiskt synsätt. Ju mer självklart något verkar är det just sådana frågor som bör ställas: om än lite listigare. Det trista är förstås att för att överhuvudtaget kunna ställa frågan måste vi redan ha upptäckt att vi kan fråga. Det är när vi inte ens kommer på att vi kan undra som vi sitter fast på riktigt.

När vi ser hur nära förbundet vår förmåga att tänka är med hur statiska onda cirklar verkar är lätt att se ett förnuft begränsat till statisk logik är grunden för allehanda djävulskap och hjälplöshet som människan är skyldig till. Den enda möjligheten att komma ur statiska onda cirklar är att ifrågasätta dem genom en inbjudan till dialog. När vi gör det upptäcker vi även att begreppet verkligheten snabbt förändras till verkligheter.

Förnuft – vill Du ha ett helt eller ett halvt?

Ett utmärkt sätt att förstå både hur omfattande och djupt traditionen är att vår tankeförmåga är begränsad till statisk logik är att se att själva ordet förnuft vanligen enbart betyder logik.

Vi använder ordet förnuft när vi menar att något stämmer överens med våra grundläggande perspektiv hur saker och ting ska vara. Vi säger till exempelvis att en människa är förnuftig när vi menar att han eller hon har ett gott omdöme. I en värld som begränsas till statisk logik är förnuft givetvis detsamma som att vara begränsad till statisk logik. Samtidigt är det givetvis så att i en sådan värld finns det få om ens någon som skulle gå med på att det finns en sådan begränsning. I en sådan värld är det självklart att allt som inte kan beskrivas inom denna begränsning är per definition omöjligt eller oförnuftig.

Idag när människan tankeförmåga anses vara begränsad till att förstå statisk logik samtidigt som det är svårt att bortse ifrån att människan har en skapande förmåga är det spännande att se hur alla de som förgäves försöker att förklara människans förnuft. Det är givetvis en omöjlig uppgift att förklara det levande, dynamik, med logik men det är just vad så kallade tänkare och filosofer har pysslat med i hundratals år. Det är därför som det inom en statisk logisk värld är så mycket enklare att låta begreppet förnuft vara en smula obegripligt eller flummigt. Samtidigt som det ändå slutar med att förnuft är det samma som att följa den statistiska logikens lag – att inte tolerera motsättningar.

Hur vi ser på vår mest centrala förmåga att tänka och förstå är grunden för hur vi skapar vår värld och våra möjligheter. Med andra ord hur vi ser på människans förnuft avgör i praktiken våra liv i smått och stort. Vi kan bara ställa oss de frågor som vi har möjlighet att ställa – som vi frågar får vi svar. Att det är vanligt att det finns ett dunkelt resonemang om vad förnuftet är för något är i själva verket ett av de starkaste försvarerna av en enfaldig lydnadskultur – eftersom då blir förnuft detsamma som att vi enbart kan greppa logik. Att det kan vara så beror på att vår förmåga att använda logik är en mycket simpel förmåga, ett sorts minimikrav för att kunna fungera som en biologisk organism; medan skapande och dynamisk förståelse är mycket mer komplex förmåga som vi bara kan använda med en aktiv tankeförmåga.

När någon vill understryka att enbart logik ska gälla. Vilket innebär att utesluta alla de funderingar, känslor och idéer som vi ännu inte kan formulera och bevisa med logiska argument brukar det heta att det är viktigt att vara vetenskaplig. En form av argument som bara visar hur förvirrad den är som har sådana argument – men samtidigt mycket effektivt i en epok där de flesta lever i illusionen om att tänka är att utesluta grunden för att kunna tänka självständigt. Ett enkelt sätt att slå hål på sådana tramsiga argument är att påpeka att vetenskap, precis som alla mänskliga sysslor, börjar med att skapa, att ha en känsla om hur något kan vara eller hur det inte kan vara. Att denna enkla sanning brukar glömmas bort beror, återigen på att samspelet mellan logik och dialog vanligen förnekas i en värld som bygger på statisk logik eller lydnad.

I ett synsätt som inte kan acceptera något annat än logik blir frågan om hur människan kan skapa besvärlig. Det är därför vanligt att försöka undvika alla frågor om vad det mänskliga förnuftet är för något. Det är till och med så att det anses som ett tecken på vishet att säga att det mänskliga förnuftet är ett mysterium. Såväl som att det anses som dårskap att på något sätt säga något speciellt om vad vi har för möjligheter att tänka och förstå – försvar av lydandens regim ser ut på olika sätt men slutar i samma trista håla.

Logik är egentligen bara Analys

När du börjar förstå att logik innebär är att jämföra för att undersöka om det finns någon motsättning eller inte och vad denna motsättning beror på – så inser du även varför Aristoteles inte talade om logik utan om analys. Ordet logik härstammar från ord som betyder, språk, tal och vad vi kan tala om. Att vi dag använder ordet logik och med det menar vad som är förnuftigt döljer effektivt det samspel som måste finnas mellan dialog och analys för att nå fram till vad som vi kan tala om – hela undersökningen där dialog har huvudrollen försvinner ju när denna undersökning ersätts med det vi redan kan tala om!

Med andra ord enligt en ocensurerad Aristoteles analyserar vi först om det finns en motsättning och om det finns en motsättning så kan vi lösa den med dialog. Allt för att vi strävar efter att nå fram till logik – till det vi kan förstå och tala om. Det innebär att ordet logik, som vi använder det idag egentligen betyder både analys eller undersökning och det vi kan tala om. Jag återkommer till hur viktigt det är att skilja mellan att undersöka och vad vi kan tala om senare när jag går in på djupet om samspelet mellan dialog och analys.

Det sägs att det var *Stoikerna* som började villfarelsen att kalla Aristoteles verktyg analys för logik. Stoikerna var en sekt, rörelse eller en tankeinriktning som propagerade för en "logisk" livshållning. Det kan mycket väl stämma för deras grundläggande perspektiv var att inte bry sig om känslor som de tyckte störde den sanna uppfattningen om livet och världen. Anledningen till att den stoiska traditionen blev betydelsefull är att detta synsätt kom efter Aristoteles och blev en länk mellan det antika Grekland och det romerska imperiet.

Vi har kvar begreppet att vara stoisk som betyder att vara oberörd, att inte låta känslorna styra. Det finns många synonymer på ordet stoisk som påminner oss om denna tradition. Några exempel är behärskad, fattad, kallblodig, lugn, oberörd, orubblig, sansad som vi kanske kan tycka verka sympatiska men även apatisk och likgiltig är vanliga synonymer. Att vi har lätt att tycka om de stoiska idealen beror på att vi i vår tid i mångt och mycket lever kvar i stoikernas traditioner – samtidigt som vi allt mer börjar få upp ögonen för denna begränsande livshållning.

Och om du funderar lite på det så är det en tydlig länk mellan att vara stoisk och att enbart acceptera det vi idag kallar för logik. Visst finns det en vishet i att inte bli arg och irriterad på sådant som inte kan påverkas – men samtidigt är det ju att ge upp – om man faktiskt kan påverka med hjälp av dialog.

Som till exempelvis att vi ständigt måste andas är kanske något vi inte kan göra så mycket åt. Men att därifrån måste utvärda att dödas eller lemlästas i ett krig för att det passar en tillfällig nyck hos den styrande makten är ett mycket långt steg. Men inte för en sann stoiker. Den stoiska livshållningen kan sägas vara den perfekta soldatens, arbetarens eller slavens filosofi.

Dessutom är det ju fånigt att vara oberörd inför en bra möjlighet som visar sig. Kanske går det att säga att det är möjligt att finna en balans antingen genom att vara stoisk och inte bry sig eller genom att förstå samspelet mellan dialog och logik. Att uppnå det stoiska idealet har dessutom många likheter med många religiösa traditioner som till exempelvis buddismen som utgår ifrån att bli av med det lidande det är att leva.

Den stoiska traditionen att undvika känslor och motsättningar kan faktiskt sägas vara den enda betydelsefulla synsättet eller filosofin för hela det romerska imperiet. Det romerska imperiet var i grunden en diktatur med militära erövringar och slaveri som betydelsefulla ingredienser för sin ekonomi – där det säkerligen lönade sig att undertrycka sina känslor.

Idag är det svårt att finna några som kritiserar de stoiska idealen. Det är snarast tvärt om så att än i dag så hyllas den stoiska traditionen. Vilket inte är så underligt eftersom den stoiska sekten kan ses som grunden för den västerländska kulturen som vi känner till den idag. Det är till och med så att alla betydande perspektiv som har kommit efter det romerska imperiet kan ses som en förstärkning av de stoiska idealen att undvika känslor och att bara bry sig om det materiella eller det som vi alla kan se.

Stoikerna hittade på många intressanta sätt att försöka undvika känslor. Som till exempelvis menade de att det var mer korrekt att säga att jag har en impuls att vilja ta en öl istället för att jag vill ta en öl eller att jag känner för att ta en öl. Att hitta omskrivningar för känslor och viljor kan kanske synas verka lite futtigt men det är säkert verkningsfullt när människor blir uppfostrade i en sådan tradition. När vi saknar traditioner och ord för våra känslor går vi även miste om att gå på djupet av vad våra känslor vill säga oss och hur vi ska använda våra känslor för att kunna tänka och omvandla tankarna till handling.

Den som ser livet utifrån perspektivet att livet går ut på att undvika blir naturligtvis fast i att inte se möjligheter. Tyvärr passade denna tanke om livet den politiska och ekonomiska makten så väl att det blev en självklar grund för vårt tänkande. Det perspektiv som Stoikerna såg som det enda möjliga att tala om; det logiska, verktyg för analys, blev det enda möjliga för Stoikerna ville undvika att gå vidare efter att de gjort en analys. De ville undvika samspelet mellan analys och dialog.

Stoikernas synsätt blir begriplig när denna livshållning enligt en del traditioner grundades av en man vars hela förmögenhet hade försvunnit i ett skeppshaveri. Lite trist bara att han fastnade i sitt sorgearbete och gjorde sorgen till en grund för generationers oförmögenhet att tänka. Om denna man bara hade levt som han lärde och varit mer stoisk skulle han ju rimligen inte ha spridit sina tankar. Hur det nu än är med den saken är stoikernas gärning, om det nu var de som ersatte ordet analys med logik är det otvivelaktigt det största och grövsta practical joke som mänskligheten hitintills har utsatts för. Alla politiska och religiösa förvirringar som knåpats ihop av illvilliga typer sedan dess, för att

få makt över människor, är en svag odör jämför med stoikernas braskit som fortfarande förpestar världen och ger grogrunden för grymheter. Tänk bara på alla pretentiösa, arroganta viktigpettrar som genom århundraden har fört vidare denna demoniska, förvrängning – logik är det enda vi kan förstå – med en struntviktig min. Allt från hämmade lärare i som förvider sina elevers förmåga att tänka och barnens snälla föräldrar som hjälper sina barn att begränsa tankeförmågan till diktatorer som ger order om "förnuftiga" folk mord på "avvikare". Tragedin blir till komik när vi ser att det hela är ett missförstånd om än att det har utnyttjats hänsynslöst.

Kanske skulle det underlätta om vi istället för logik använde Aristoteles ord analys? Men jag tror att det är ett orimligt svårt projekt för begreppet logik är i dag så fast rotat att det knappast skulle gå att ändra en sådan vana. Dessutom är det ju även så att många upptäcker och traditioner som finns om logik är alldeles utmärkta – om de bara kompletteras med en förståelse att logik lever i ett ständigt samspel med dialog. Jag kommer fortsättningsvis att använda ordet analys tillsammans med logik för att understryka de båda betydelseerna av ordet. Så fort någon använder ordet logik är det därför en signal för att fråga; om det betyder analys eller vad vi kan tala om?

Det ryckiga samspelet mellan analys (logik) och dialog

Om du lär dig att förstå det stötvisa samspelet mellan analys (logik) och dialog har du vunnit mycket på en gång. För det är ju så att vår förståelse och vårt tänkande inte kan vara något annat än ryckigt; först har vi en bild för hur något kan vara och sedan förändras bilden till att vara en ny bild. Det är en process som kan liknas vid att hoppa på isflak. Från en föreställning som vi ser som säker till att vår förståelse förändras och vi ser något annat som säkrare eller bättre. Varje gång vi har identifierat ett sammanhang som vi kan förstå och tala om gäller logikens lag om att det inte ska finnas några motsättningar vilket även innebär att det är ett statiskt, oföränderligt, sammanhang som gäller tills vi anar att det kan finnas en bättre lösning. För det är ju så att något antingen är si eller så. Det är ju även så att vi har en bestämd uppfattning – tills vi ändrar oss. Den som säger ja till det ryckiga samspelet mellan analys (logik) och dialog har inga problem med att ändra sig och ta vara på de nya förutsättningarna. Att förstå denna ryckiga grundläggande process öppnar till förståelse för hur vi människor handlar, funderar och alla möjliga vardagliga samspel. Ibland följer eller lyder vad som är logiskt till vi anar att det som redan är formulerat inte verkar så smart.

Den som är begränsad till enbart logik kan givetvis inte acceptera samspelet överhuvudtaget och den som överdriver betydelsen av dynamik och harmoni kan ha svårt för att acceptera samspelet eftersom det bygger på att acceptera logik. Därutöver kan det vara svårt att acceptera ryckigheten i sig eftersom det är långt ifrån ett ständigt harmoniskt; och icke stötvis ideal.

Det är bara att acceptera att vår värld både har exakta svar som vi landar på mellan vår ständiga väg att undersöka och förstå ungefärliga känslor och aningar. Att jorden var platt var en sanning tills det inte visade vara sig så. Människan kan inte flyga med hjälp av maskiner var en sanning tills det visade sig vara annorlunda och så vidare och så vidare.

Den som är fast i en statisk logiskt synsätt brukar avfärda samspelet mellan analys (logik) och dialog med att det är en omöjlig relativistisk världsbild där allt kan vara sant. De som säger så försöker förgäves att förstå dynamik utifrån ett statiskt perspektiv. Det går även att säga att de som begränsar sig till logik är tvingade att vänta med att förstå till att andra med hjälp av dynamik har skapat vad som kan fångas med logik.

Den ständigt pågående dialogen mellan känsla och vetande

Det kan säkert verka förbryllande att det sker en dialog mellan analys (logik) och dialog och att lösningen heter logik. Att det är så beror på att vi befinner oss på den högsta möjliga nivån – när vi måste beskriva våra verktyg med sig själva. I praktiken är det inga problem eftersom vi använder oss direkt av detta samspel. Som till exempelvis i dialogen mellan vad vi känner eller tror och vad vi vet.

Du har just läst om de stoiska idealen som fortfarande är styrande och i nästa kapitel kommer du att få veta en hel del om hur dessa stoiska tankar har förstärkts och vad som gör att vi än idag begränsar vårt förstånd till enbart logik. Men innan dess är det viktigt att du får lite koll på en viktig effekt av att kunna ta till sig samspelet mellan analys (logik) och dialog och som inte går att förstå när enbart logik erkänns.

Stoikerna avvisade känslor och allt annat än vad som var påvisbart samtidigt som de menade att vi enbart kan greppa logik med vårt tänkande. Inte nog med att dessa två grunder hänger samman – de förstärker även varandra. För vad är det som inträffar om vi inte erkänner våra känslor? Jo, det slutar det med att vi enbart kan acceptera hur något redan är eller att lyda den som är fysiskt starkare. Med andra ord att förneka känslor är att förneka motsättningar vilket i sin tur är att bli inlåst i en statisk ond cirkel. Samma relation kan även beskrivas så här. Det vi kan se och förstå med hjälp av logik är stillastående, de statiska relationerna, medan våra känslor handlar om framtiden och därför om rörelse och vad vi ser eller befarar som möjligt. I många språk är ordet för känsla besläktat med rörelse. På till exempelvis engelska heter känsla emotion, e-motion där "motion" betyder just rörelse. Det innebär att verktyget dialog, som alltid är framåtblickande – vi för ju dialoger för att vi vill förstå i ett nästa steg, kräver att vi utnyttjar vår förmåga att undersöka våra känslor.

Samma sorts dialog som finns mellan känslor och det vi vet finns mellan tro och kunskap. För mig är det bara en smaksak att tala om tro eller känsla respektive vetande eller kunskap. Måhända att de olika orden har lite olika traditioner men i det stora hela försöker de att fånga samma sak. I detta stycke skriver jag om känsla och vetande, men det kunde lika gärna vara tro och vetande. Att tala om tro och vetande låter kanske lite mer högtravande eftersom vi så lätt förknippar ordet tro med religion.

När vi är ovana att tala om samspelet mellan analys (logik) och dialog för att skapa nya förståelser (eller logik) är det givetvis så att vi även är ovana att undersöka och tala om våra känslor. Blotta osäkerheten eller snarare okunskapen att tala om, eller ens fundera, på våra känslor kan säkert i sig vara ett försvar för en begränsad statisk logisk världsbild. Men kom ihåg vårt främsta verktyg för att förstå mer om våra känslor är att föra dialoger med andra eller oss själva. Det är först när vi upptäcker vad våra känslor försöker att säga oss, när vi upptäcker vad känslorna är i motsättning till och när vi anar att vi kan lösa denna motsättning som vi kan använda våra känslor.

När känslor "bara" är odefinierade då stannar de på sin odefinierade, ansiktslösa, nivå; de finns där och gör sig påminda men vi har ingen glädje eller nytta av dem. Till slut inser du kanske att din känsla som du inte kan sätta ord på, eftersom inga av de ord som du känner till verkar räcka för just den känslan. Då kan du ju alltid skapa ett alldeles nytt ord; och du närmar dig själva poängen med litteratur eller poesi vars grund är att fånga det som tidigare inte kunde fångas – som på så sätt ger oss nya perspektiv och möjligheter att förstå oss själva.

Allt vårt tänkande baseras på den ständigt närvarande dialogen mellan känsla och vetande; mellan det vi har och de framåtblickande möjligheterna. Vi kan ha många motstridiga känslor för en och samma sak eller relation. Men till slut, när vi har fört dialoger som överbryggat motsättningarna, kommer vi fram till vad vi tror eller känner kan vara det bästa.

Alla våra meningar och tankar grundas på en dialog mellan känsla och vetande. Vi vet en sak och vi gör vårt vetande till en grund för vad vi ser som möjligt – för vad vi kan tro eller känna. Vi kan till exempel veta att vi är hungriga och vi kan ana att det finns ingredienser till en nattmacka i kylskåpet. I en värld där vi är lärda att vår förmåga att hantera våra framtida möjligheter är begränsade till det vi redan vet, till logik, är det självfallet så att vi har en dålig förståelse för den grundläggande betydelsen av att undersöka framtida möjligheter.

När vi tror att vi kan göra något söker vi en kunskap som gör att vi kan nå vårt mål. På samma sätt är det när vi har en kunskap då söker vi något att använda kunskapen till. Känsla och vetande är bundna till en ständig dans med varandra. Det vi vet är det vi kan följa medan vad vi tror att vi kan göra i ett nästa steg innebär ett samspel mellan analys (logik) och dialog. Dialogen eller samspelet mellan vad vi kan visa, logik, och vad vi känner eller tror, dialog, ger oss vilka möjligheter vi har att ta ett nästa steg som förhoppningsvis är logiskt, ger oss en konkret insikt – eller så får vi ta en ny dialog.

Det är just av denna anledning det är så viktigt att inte blanda samman känsla och vetande – innan vi har en dialog mellan känsla och vetande. För om de är sammanblandade och vi baserar till exempelvis vårt vetande på vad vi tror, rykten eller aningar då har ju inte våra känslor någon egentlig funktion och allt blir ett sammelsurium som inte leder någon vart. Det viktiga är att de olika storheterna känsla och vetande är rena så att de inte blandas innan dialogen dem emellan sker – för om de är sammanblandade uppstår ingen genuin eller ren motsättning som är grunden för dialogen.

Det som kan vara knepigt när vi i början försöker att förstå samspelet mellan analys (logik) och vår förmåga att lösa motsättningar är att det är svårt att se eller en början och ett slut – eftersom dialogen pågår hela tiden. Men du kan vara lugn. Det enda vi vanligen behöver göra är att inse att vi klarar av att lösa en motsättning och att det är en inbjudan – och vi slutar när vi är nöjda eller att vi inte har mer tid eller vad det nu kan vara som får oss att sluta. I ett statiskt logiskt perspektiv är vi tränade att vi alltid måste kunna leverera ett korrekt svar omedelbart. Det är en tanke som passar in när skapandet av svaret inte kan finnas. När vi enbart ska vara som en sorts maskiner som kopierar eller repeterar vad vi redan vet. Men när vi ser och förstår att samspelet mellan kännande och vetande skapar förståelser kan vi strunta i den dumma traditionen att vi alltid måste ha ett färdigt svar. Det är till och med så att om någon ser förebrående på dig för att du inte kan svara med en gång då kan du säga att du håller på att analysera vad som kan vara bäst. Det fina med ett sådant svar är att det bär med sig traditioner av tänkande som sitter djup i vår kultur, även om det är en tradition som vanligen är osynlig idag, väcker du den till liv genom att just säga att du tänker. Och det skapar respekt i sig – jag lovar.

Se fram emot nästa dialog eller låt rädslan regera

Människor som begränsar sitt förnuft till logik behöver ständiga bevis för sin begränsning. De kräver därför påminnelser om att den onda statistiska cirkeln är det samma som sitt förstånd. De vill veta vad de kan förvänta sig i förväg. De reagerar med ilska när resultatet inte överensstämmer med de förutsättningar och regler som de sätter upp; i förväg. De vill veta att meningen med deras liv är logiskt och att det alltid finns omedelbara logiska svar på alla frågor – allt annat är inget att bry sig om.

Hyperdialog; samspelet mellan analys (logik) och dialog handlar om att vi kan utgå från vår förmåga att kunna navigera för att kunna möta det okända. I århundraden har människan varit förhindrad att förstå och använda denna förmåga att möta det nya eftersom den kristna kyrkan förbjöd alla tankar om denna förmåga. Samtidigt har grunderna för vårt liv och vår kultur radikalt förändrats. Från ett sätt att leva där ingen behövde navigeringsförmågan till en värld där livet präglas av många och snabba förändringar. Det är därför inte så konstigt att många lever i en ständig osäkerhet. Om det dessutom är så att den enda möjliga förklaringen till dynamik och förändringar inte får nämnas ligger det nära

tillhands att människor helt sonika blir sjuka av bristen på begriplighet. Idag är det allt mer öppet att läkare talar om att oro, stress, frustration, hopplöshet och ångest leder kroppsliga sjukdomar.

När vi inbillar oss att vi enbart kan följa logik då tillverkar vi många obegripligheter. Då är vi hänvisade till att lyda det som vi själva redan vet eller det någon annan, med mer makt än vad vi själva har, säger åt oss att tänka eller genomföra.

Det är vanligt att höra att det är naturligt att vara rädd för något nytt eller okänt. Men egentligen är det frågan om flera olika anledningar till rädsla. Först kan vi vara rädda för något nytt och okänt vilket i sig kan vara berättigat. Men om vi dessutom inte kan förstå att vi kan lösa motsättningar med vår förmåga att tänka har vi anledning att vara rädd för att vi inte har någon möjlighet att klara av att möta det nya. Med andra ord det är inte så enkelt som att vi på något sätt naturligt måste vara rädda för det vi tidigare inte känner till. Det är en form av rädsla som bara är naturliga och självklara när vi inte har en tankemässig beredskap för att vi kan överbrygga motsättningar. Ett annat perspektiv på samma förhållande är vanan att säga att det krävs mod i en statisk logisk värld att bryta vanor, traditioner och att vara nyfiken på nya möjligheter. När vi ökar vår möjlighet att förstå och att tänka minskar vi med andra ord vårt behov av mod.

Att greppa dialog som ett praktiskt verktyg innebär att vi kan upptäcka möjligheter som, i ett enbart logiskt perspektiv, inte kan väcka vår förmåga att tänka. Med en konkret förståelse för dialog öppnas ett perspektiv som är mycket vidare och djupare än att enbart klara praktiska situationer. När vi är tränade att enbart följa logik och blir tvingade att undvika motsättningar till varje pris; då försvinner bokstavligen hälften av vår möjliga värld – konkret information såväl som känslor, intuitioner, drömmar och annat som vi har erfarenhet av är betydelsefullt. Allt som kan ses som en motsättning till "det som redan finns" har inget värde eller är till och med skadligt, fientligt eller hotfullt i en sådan värld.

Det är även så att även om vi med ett förstånd begränsa till statisk logik försöker undvika motsättningar, konflikter, så kan de inte undvikas fullständigt – vilket innebär att vi tvingas att möta det oundvikliga utan förståelse och verktyg.

När vi är hänvisade till att tro att vår tankeförmåga är begränsad till statisk logik får det oändliga konsekvenser eftersom det är frågan om ett grundläggande perspektiv på världen och livet. Jag kommer att förklara de viktigaste konsekvenserna som ofta i sin tur får andra konsekvenser. Bara för att ta några exempel som jag senare återkommer till är den som inte kan använda dialog bunden till det vi redan känner till och de traditioner, uppdelningar, tankar, regler och normer som för tillfället verkar att gälla. Varje motsättning, till det rådande, blir då till en hotfylld konflikt som sprider rädsla. Motsättningar som vi vanligen har blivit lärda att vi inte kan lösa har vi även blivit tränade att undvika. Vi måste därför fly från vad som i själva verket är inbjudan till dialog och förståelse. Detta innebär i sin tur att bli tvingade till att tro att det finns bara "rätt eller fel" eller att människan är begränsad till att välja mellan det som redan existerar. Detta leder i sin tur att vad som anses " normalt " anger gränser för vad som är möjligt att göra, drömma eller att tänka. Allt annat, än det normala, blir då "fel" och "avvikande" för det är ju i motsättning till det synliga "hur det är", "som det måste vara" och "det som redan finns" som vi då bara ska följa. Denna läsning

innebär även att det blir självklart att tro att det enda sättet att gå vidare är att låsa sig fast vid de tankar som en gång varit aktuella – utan att dynamiskt kunna vidareutveckla tankebilderna. Ett förnuft som är begränsat till statisk logik kan inte heller förstå vitsen med att successivt nå fram till ett färdigt resultat genom skisser och dialoger eftersom den dynamiska processen att skapa något inte kan förstås och därför går det enbart att säga ja eller nej till det som redan existerar. Ett begränsat förnuft måste hela tiden undvika tillvarons alla motsägelser, avvikelser och konflikter där det inte går att välja det "rätta" med en gång eftersom förmåga att skapa en ny möjlighet inte finns. Det kan säkert vara svårt att greppa att alla dessa saker och mer därtill kommer sig av en enda sak – att inte fullt ut acceptera dialog som ett verktyg för vår tankeverksamhet. Men förhoppningsvis kommer du att förstå att så är fallet. Redan nu kan du ju fundera på vad som skulle hända om vi av någon religiös anledning blir förbjudna att tala om en av grundfärgerna eller att inte acceptera tyngdlagen. Givetvis blir det stora konsekvenser i såväl stort som smått – och det är på samma sätt med att inte acceptera ett grundläggande verktyg för vårt tänkande och för vår förmåga att förstå och skildra vår värld. I en statisk logisk värld är det högsta möjliga att göra kopior eller att vara som en kopia av alla andra eller av det som redan är accepterat eller det som den starke säger är rätt. På samma sätt är grunden för totalitära kulturer och samhällen omöjligt att förstå eftersom grunden för totalitära kulturer enbart är en förstärkning av det statistiska och logiska synsättet som vi tar som en självklar grund för vårt eget "normala" synsätt. Detta ger diktatorer med vapenmakt såväl som småaktiga byråkratpotentater en avsevärd och fränstötande fördel. Kort sagt att förstå samspelet mellan våra två sätt att tänka: dialog och logik är ingen trivialitet. Samspelet mellan våra två sätt att tänka är avgörande för vilket liv vi vill leva och i vilket samhälle vi vill leva i. Det är frågan om vad vi ser fram emot och vad vi ser som hot. Det är frågan om vad vi kan se som tänkbart och verkligt. Det är frågan om vad vi blir rädda för och vad vi välkomnar. Det är frågan om att enbart följa och att lyda vad som redan är etablerat eller att kunna tänka, förstå och skapa självständigt.

Din fortsatta förståelse av dynamik kan kanske försvåras eller stoppas upp om du börjar ser det som jag skriver om verkar "handla om allt". Det kan lätt bli den effekten eftersom jag skriver om de mest grundläggande verktygen vi har för att tänka med. Det kan även verka otroligt att vi bara skulle kunna ha logik, dialog och samspelet däremellan som en grund. Men jämför detta förhållande med andra grunder så blir det inte så knepigt. Ett utmärkt exempel är att våra grundfärger enbart är några få färger, beroende på vilket system det gäller, som till exempelvis rött, gult och blått som kan blandas till alla andra färger. Visst det är fascinerande att allt vad vi kan se i grunden bara är några få färger. På samma sätt är det med analys (logik), dialog och samspelet däremellan. När vi sätter in grunderna i ett sammanhang och inom olika områden, perspektiv, händelser och personliga förhållanden blir det snabbt annorlunda; då ser vi komplexiteten i vår värld igen. En komplexitet vi kan välja att utnyttja dynamiskt eller undvika i ett statisk logiskt perspektiv.

Metafysik – en vanlig förvirring

Vi har väl alla hört någon som säger: "Det där är ju ren metafysik!" De som säger så brukar oftast göra det med ett överlägset leende. Deras uppblåsta dryghet är befogad. För efter att de har klubbat ner vad som någon har försökt säga med ord som låter som kunskap stöder de sig på den enfaldiga dominerande statiska perspektivet; och lyckas därför vanligen. De som försöker att undvika argument med detta uttryck påvisar i själva verket sin egen förvirring och finner sin trygghet i att lyda istället för att tänka. Bakgrunden till vanan att säga så beror antagligen på att grunden för det vi idag kallar för logik skriver Aristoteles i en bok som är känd för att heta *Metafysik*. Att boken heter så beror inte på Aristoteles utan att munken *Andronicus från Rhodos* (ca. 70 f.Kr.) placerade denna text efter Aristoteles tankar om fysik i en samling av Aristoteles tankar. För meta- betyder "efter" på latin. Med andra ord Metafysik betyder efter fysik eller efter fysiken. Det är möjligen så att Aristoteles själv hade kallat denna bok för "Före tänkandet". Dessutom är det så att Aristoteles tankar om dialog, om vår förmåga att lösa eller överbrygga motsättningar kommer från en annan av hans böcker som heter *Ämne* eller *Område*; *Topics* på engelska. Det är som jag hitintills har förstått inte känt om Aristoteles själv hade någon annan ordning på de olika böckerna.

I sammanhanget är det viktigt att komma ihåg att vår kännedom om Aristoteles tankar till stor del beror på att dessa tankar så att säga kom tillbaka till västvärlden från de arabiska tänkarna efter att ha varit okända under lång tid. Det är därför svårt att ha någon definitiv kunskap om hur Aristoteles själv hade arrangerat de olika texterna eller böckerna.

Så om du blir utsatt för att någon säger att det du försöker att säga "bara är ren metafysik" så kan du lugnt och sakligt informera om att det är helt riktigt att det kan vara svårt att förstå det du är på väg att förklara om vi begränsar oss till Aristoteles bok som populärt kallas för *Metafysik*, eller *Efter fysiken*, som enbart handlar om vad vi alla kan se eller visa. Men om vi däremot tar hänsyn till hela Aristoteles författarskap och särskilt det han skrev i boken *Ämne* eller *Område*, som handlar om hur vi kommer fram till det vi senare kan visa, finns det en god möjlighet att vi kan komma vidare för där finns grunderna för dialog. När du avfyrat denna förintande breddsida tror jag att du plattat till fåntratten så mycket att han (för det brukar inte vara en hon) håller truten och möjligen lyssnar. Men framför allt kan andra få möjlighet att lyssna på vad du har att säga – och du öppnar upp till deras egna inre dialoger.

Antagligen är det så att det är förvirringen om vad Meta- betyder i samband med vanföreställningen att Metafysik är reglerna för vad vi kan förstå har gjort att Meta- används som att det skulle betyda överordnade sammanhang eller mönster – men det gör det alltså inte. Att försöka bekämpa den fula vanan att säga "meta" för något övergripande är nog ett uppdrag för Don Quijote eftersom det är så vanligt. Ett bättre prefix för något överordnat är Hyper- som i Hyperdialog som behandlar de övergripande mönstren för att greppa dialog och dynamik. En förklaring av ordet "Hyper" är att i den Grekiska mytologin var *Hyperion* fadern till Solen och till muserna – det är med andra ord svårt att tänka sig något högre i denna tankefär.

Vår dynamiska förmåga är lätt att dölja och passivisera

Det ligger i sakens natur att analys eller logik som är det verktyg som vi använder för att undersöka det vi omedelbart kan se med våra ögon och det vi kan förstå med hjälp av vad vi redan vet – är det verktyg som vi lättast kan lära oss. Logik är det enklaste och banalaste verktyget. Till och med de simplaste varelser, som insekter, eller till och med celler, utnyttjar logik för att följa solljuset eller att dras mot värme eller näring. Medan dialog är ett verktyg som vi måste lära oss att använda. Vi kan förneka att vi kan använda dialog och samspelet med analys (logik) när vi lever i en värld som baseras på att vi ska följa eller lyda. För att utnyttja och förfina vår förmåga att greppa dynamik måste vi börja med att erkänna den. I en statisk logisk värld är det vanligt att på olika sätt förneka eller till och med förlöjliga dynamik eller att fastslå att alla former av dynamiska processer är gåtfulla och omöjliga att förstå. Det är till och med en självklar framgång att mystifiera dialog och dynamik i lydnadens värld.

Oändligt antal namn på den dolda dialogen – första delen

Vi kan givetvis inte klara oss utan dialog eller dynamik bara för att det är en tradition att enbart följa och utnyttja statisk logik. Förutom att dialog och dynamik vanligen blir ansett som ofattbart finns det ett närmast oändligt antal strategier och namn för att på olika sätt göra det obegripliga hanterligt – även om det självfallet blir dunkelt.

Att vara öppen för att använda motsättningar i sina tankegångar blir det samma som att vara oförnuftig i en statisk logisk värld. Dynamik blir psykologisk gåta – eller till och med en form av sjukdomstillstånd eftersom friska människor självfallet bara är begränsade att följa den statistiska onda cirkeln. Ibland kan vi upptäcka den begränsningen som när det uppfattas som en sanning när någon säger saker som "att grunden till framgång ligger i att ge människor vad de vill ha". Det ligger i sakens natur att det inte kan vara så för då skulle vi leva kvar på grotstadiet – för hur kan vi veta vad vi vill ha innan vi vet vad som är möjligt.

Samtidigt kan vi inte så lätt påvisa att resonemanget är idiotiskt eftersom det är en återspeglning av den statiska onda cirkeln som måste vara en sanning i en värld som inte accepterar dynamik och dialog – där vi bara kan fråga efter det som vi redan känner till.

Först längre fram i boken finns det möjligheter att gå på djupet om hur dialog och dynamik döljs i en statisk logisk värld men redan nu är det viktigt att du får upp ögonen för fenomenet och kan observera det och se hur vanligt det är i vårt liv.

Gör gärna själv experimentet med att sätta in dialog, motsättning eller din förståelse av samspelet mellan analys (logik) och dialog i meningar eller beskrivningar som handlar om dynamik och där vi idag är vana att finna obegripligheter. Det är till och med så att vi finner många sådana meningar som visa eller djupa – bara för att de i sig påvisar att det finns "något annat" än statisk logik. Men i själva verket är det bara dravel och kanske till och med förhindrar en äkta tankemässig förståelse. Tankar om vårt behov att använda "*högra och vänstra hjärnhalvan*" eller "*emotionell intelligens*" är utmärkta exempel på sådana tankar som vi i en statistiskt logisk värld välkomnar som ett alternativ. Men effekten blir bara att vi sjunker allt djupare ner i förnekelsen av vår förmåga att tänka och traditionen att se världen som uteslutande statistiskt logisk ökar sitt förtryck. Även vardagliga visdomar som i århundraden har odlas i en antitynamisk värld hjälper till att förtrycka även när vi ser dem som en hjälp eller förklaring som till exempelvis "*Nöden är uppfinningarnas moder*". Med andra ord det är först när det finns en kris, som inte kan lösas som det blir tillåtet att tänka dynamiskt i annat fall ska vi enbart följa den statiska onda cirkeln. Här är en liten förteckning på begrepp eller områden som försöker att förklara dynamik i en statisk tradition. Begreppen härstammar vanligen från engelskspråkiga författare så jag översätter inte dessa namn eller begrepp.

Action Science, Autopoiesis, Brainstorming, Chaordic, Emergence, Emotional intelligence, Flow, Jamming, Lateral thinking, Learning by doing, Non-Cartesian Cognitive Science, Right- and leftside of brain, Self-Organisation, Self-Organizing Systems och det mest vanliga ordet som döljer samspelet mellan analys (logik) och dialog: *Kreativitet*.

Alla dessa begrepp och oräkneligt fler därtill försöker att förklara människans förmåga att förstå och utnyttja dynamik samtidigt som de är mer eller mindre fast i en statisk logisk tankevärld där dynamik enbart kan vara en form av tankelöst beteende; där dynamik bara kan ses som en mystisk kraft som händer av sig själv och där det enbart går att tala om dialog genom mer eller mindre begripliga metaforer.

Lite senare kommer du att förstå hur denna besynnerliga tradition har uppstått. Men redan nu kan du se att det är en ganska självklar konsekvens när Aristoteles hela resonemang inte är känt och när vår förmåga att tänka enbart kan eller ska vara statistiskt. För vi människor försöker alltid att skapa förståelse; att vi har ett knasigt perspektiv hindrar oss inte. När du fått de viktigaste komponenterna för att förstå sammanhanget återkommer denna rubrik i en del två för att samla ihop de olika trådarna. För det är viktigt att du kan se igenom de

olika knep som finns för att dölja vår förmåga att förstå dynamik med vår tankeförmåga och på så sätt förstärka illusionen att vi är utelämnade till att enbart lyda eller följa statistiska logiska sammanhang; förutom då den där "mystiska kraften" inträffar.

Samspelets nytta: lek, kommunikation, lärande och innovation

Samspelet mellan logik och dialog är ett ständigt skapande. Att skapa är ju en nytthet eller funktion men det är ju samtidigt så att vi har olika nyttor med vårt skapande. Hitintills har jag skrivit om samspelet mellan analys (logik) och dialog på ett sätt som förhoppningsvis gjort att du har förstått mål och mening. Samtidigt kan det underlätta att se nyttan eller funktionen med dialog utöver att vi kan lösa eller överbrygga motsättningar eller att dialogen anger vägen från analys eller undersökning till logik; till vad vi kan tala om. Därtill är det ju så att skapa kan vara lite svårhanterligt när vi är vana vid en statisk logisk tradition.

I ett statiskt logiskt perspektiv är vi vana vid att tala om bestämda funktioner eller mål. Att det är så beror på att logik enbart ger möjlighet att hantera en sak i taget – för annars blir det ju en motsättning. Med hjälp av dialog kan vi hantera många simultana mål eller funktioner. Dessutom är vi med enbart logik begränsade till att ta vara på det vi redan har bestämt oss för; eftersom vi inte kan skapa.

Vi kan skilja mellan fyra olika praktiska nyttor eller perspektiv av samspelet mellan analys (logik) och dialog de är: *lek eller komik, kommunikation, lärande och skapande*.

I en lek eller när vi ser något som komiskt beror det på att vi ser en motsättning mot det förväntade. När vi kommunicerar överbryggar vi motsättningen till avsändaren genom att till exempelvis fråga vad tusan menas? När vi lär oss nya saker gör vi det genom att skapa förståelser för sammanhang orsak och verkan. Samt skapande av till exempelvis nya produkter kan vara ett mål eller en nytta för dialoger; ett område som vi vanligen kallar för innovation eller uppfinnande.

Jag kommer att återkomma till dessa olika områden på olika sätt. Dessutom kommer du senare att se att det finns ett övergripande sätt att tala om nyttan med samspelet mellan analys (logik) och dialog. För att du ska få kött på benen är här två nyttiga perspektiv på samspelet: kommunikation och lärande.

Kommunikation

Jag har tidigare skrivit om att vi i en dialog överbryggar motsättningar. Det är just därför det är så enkelt att misstolka vad någon menar. För vi är hänvisade att "fylla" i de motsättningar som finns med vad vi redan känner till. Det är just därför som det är en konst att kunna kommunicera. För det gäller att vara logisk, att bara överföra material som "bara" ska följas samtidigt som den skicklige även skapar intressanta luckor, eller motsättningar, som mottagaren lockas till att försöka fylla i. För vem orkar lyssna på någon som bara berättar det självklara. Nej, det gäller att skapa en spänning och en förväntan – vad följer härnäst? De som är skickliga de lyckas blanda logik och dialog på ett sätt som gör det omöjligt att inte bli engagerad.

Kommunikation, tänkande och skapande i en statisk logisk värld är givetvis något helt annat. Att vi idag talar om information som sådan, oberoende av det budskap informationen bär på, beror mycket på den epokgörande skriften *En matematisk teori för kommunikation* som den amerikanske forskaren på telefonbolaget Bell, Claude E. Shannon (1916–2001), publicerade 1948. Shannon introducerade här begreppet "bit" för den minsta möjliga mängden information, en etta eller en nolla. Shannons arbete har därför underlättat eller rent av varit förutsättningen för utvecklingen av dagens datorer och digitala teknik. Shannons tankar underlättar vår förståelse av hur information hanteras oberoende av vilket budskap informationen bär på. Shannon kopplade loss informationen från innehållet. För oss som är vana vid att tala om "information" eller "bits" är det svårt att förstå att det var Shannon som gjorde det möjligt att överhuvudtaget tänka och tala om dessa saker så som vi gör idag. Hans generella kommunikationssystem visar hur information färdas som en pil från en sändare till en mottagare. I Shannons modell kan det mellan *sändare* och *mottagare* finnas en *störningskälla* som påverkar den information sändaren vidarebefordrar till mottagaren.

När epokgörande arbeten presteras överförs ofta de nya tankarna till helt andra områden än de utvecklats för. Så även med Shannons matematiska teorier; för övrigt en utveckling som Shannon själv försökte hejda. För det är inte Shannons grundläggande tankar om information och kommunikation som är upphovet till de stora missuppfattningarna som finns. Problemet är att hans tankar om hur maskiner kan bearbeta information brukar överföras till människor. Vi har alla sett organisationsplanerna där informationspilar betecknar orderflödet i organisationerna. Kritiskt tänkande, reflektion och möjligheten att skapa ny information elimineras genom att det tas för givet att människor är passiva informationsmottagare. Enda anledningen till att någon inte handlar i enlighet med den information som "sänds" till henne är att "störningskällan" förhindrar henne att få informationen. Den mänskliga förmågan att bearbeta information fritt och skapa dödas så att säga med pilarna. I dag ritas massor med dödliga orderpilar som bygger på Shannons modell eller kopior av tredje- eller fjärdehandsförfattare. Dessa order- eller lydnadspilar är i dag en del av vår vardag. De finns överallt där någon vill dölja en diffus tanke med informationsströmmar; som ska lydas. Särskilt vanligt är det inom områden som egentligen

fordrar tänkande och förståelse; Ju fler dialoger som är möjliga desto större anledning är det för den som lever i en statisk logisk värld att rita en lydnadspil. När det inte kan finnas ett begripligt sammanhang blir pilarna de enda argumenten. Shannons modell har blivit en viktig del av den tankebefriade lydnaden. Pilarna ersätter verkliga förklaringar och tankar. Inom pedagogiken ritas pilar från lärare till elever för att visa hur lärandet går till. Hos reklambyrån går det pilar från varumärket till konsumenten. Från det politiska partiet går det pilar till väljaren. I organisationsschemat är det pilar från chefen till arbetaren. Pilarna konserverar ett synsätt som tar för givet att människor är som enkla maskiner och enbart kan lyda. Med andra ord så fort någon utsätter dig för en sådan där pil prova att rita dit en pil som går i motsatt riktning och du ska se att du öppnar till frågor som den första pilen försöker att dölja.

Lärande

Aristoteles skriver om den lärande dialogen och kallar den för didaktik. Idag är denna lärande dialog oftast omhuldad i fina ord – men eftersom det inte finns någon möjlighet till förståelse för dialogens funktion brukar det mest vara tomma löften. Samtidigt har det utvecklats många goda tankar om den lärande dialogen inom alternativ till den statiska, logiska och vanligen statliga utbildningarna. Ett omtyckt begrepp är *Learning by doing* där elever lär sig genom att göra, där elevens perspektiv är det grundläggande istället för att eleven ska försöka att anpassa sig till hierarkiskt presenterade kunskaper.

I en statisk logisk värld har det varit vanligt att försöka fånga eller tala om den lärande dialogen som ett nerifrån-och-upp-perspektiv. Men det blir ju bara en upp-och-nervänd hierarkisk ordning vilket givetvis inte fångar samspelet mellan eleven och läraren som överbryggar motsättningen mellan de kunskaper som redan finns och de kommande.

I ett statiskt logisk perspektiv är det självklart att lära sig ny kunskap enbart kan vara att följa till exempelvis en text i en bok. Här är det självklart att texten i boken hänger samman på ett logiskt vis med det som vi redan vet. I en logisk statisk värld är det därför självklart och viktigt att det finns planer inom utbildningar som hänger ihop på ett logiskt sätt för att forma perfekta logiska individer. När vi kan använda samspelet mellan analys (logik) och dialog blir vårt lärande en mycket annorlunda process eftersom vi har möjligheten att kunna ta vara på och undersöka utan begränsningen att det nya måste hänga samman med det vi redan vet. Med andra ord vi inte bara vågar att vara nyfikna – vi kan se nyfikenhet som grunden för att överhuvudtaget kunna lära oss något.

Sammanfattning

Funktioner för dialog och analys (logik) och dess samspel

Jag kallar samspelet mellan analys (logik) och dialog för *Hyperdialog* som innebär att vi kan förstå dialogens nytta och funktion på ett konkret sätt.

Logiskt är det vi kan tala om, se, visa eller följa med en gång; som inte har någon motsättning.

Med analys (logik) upptäcker vi att det finns en motsättning.

Vi använder dialog för att överbrygga motsättningar för att nå fram till logik; till det vi kan tala om, observera visa eller följa.

Vi löser motsättningar genom att fråga, skapa och undersöka olika möjliga alternativ – som steg för steg leder fram till en ny, insikt eller lösning.

Rädslan vinner när samspelet mellan dialog och analys (logik) förhindras

När det inte kan finnas ett samspel mellan dialog och analys (logik) innebär det många olika sorters begränsningar för oss eftersom vi då är tvingade att följa eller lyda det vi redan känner till. Då är vi bundna till att lyda förutfattade meningar, tankar, regler och etablerade traditioner. Just därför är det inte ovanligt att mötet med något nytt, som är i motsättning till vad vi vet blir nervöst och märkligt. För somliga är det till och med så otrevligt att möjligheten att möta något oprövat helt och hållet undviks.

När vi tror att vi inte kan förstå dynamik med vårt tänkande – då krävs det mod för att våga använda vår då dolda, mystiska, dynamiska förmåga. När vi kan greppa dynamik med vår förmåga att tänka, då behöver vi inte så mycket mod, då det räcker det långt med att tänka.

Ständig lycka eller olycka

När vi kan förstå dialogens väg kan vi förstå och känna lycka, glädje över att vara på väg att lösa en motsättning – när vi inte accepterar samspelet mellan analys (logik) och dialog är vi tvingade att vara ständigt misslynta över att det mesta inte passar in i vad vi har förutbestämt.